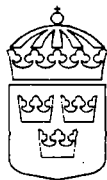

Utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU5

Mänskliga rättigheter

1989/90
UU5

Sammanfattning

Överallt i världen förnekas och kränks människors rättigheter, såväl de medborgerliga och politiska som de ekonomiska, sociala och kulturella. FN, Europarådet samt andra internationella och regionala samman slutningar har antagit folkrättsliga regler som är ägnade att skydda de mänskliga rättigheterna. Efterlevnaden av reglerna är dock dålig.

De motioner som utskottet här skall behandla tar upp den svenska regeringens skyldighet och ansvar att såväl internationellt som här hemma bevaka att de normer och principer som finns rörande de mänskliga rättigheterna dels utvecklas och förbättras, dels efterlevs. Några motioner behandlar arbetet inom det internationella samfundet och hur det kan förbättras och bli mer effektivt. Andra motioner tar upp brott mot de mänskliga rättigheterna i specifika länder. Åter andra behandlar vissa specifika brott mot de mänskliga rättigheterna eller olika särskilt utsatta grupper.

Utskottet behandlar följande frågor:

1. Initiativ för att stärka det folkrättsliga regelsystemet för mänskliga rättigheter (MR). (U521 yrkande 1, U541 yrkandena 1, 2, 3 och 4, U543 yrkandena 11, 12 och 13.)
2. Åtgärder för att förstärka övervakningen av hur regelsystemet för MR efterlevs (nya organ, förstärkta resurser etc. U409 yrkande 8, U505 yrkande 1, 10, 12, U521 yrkande 5, U541 yrkande 5 och 6, U543 yrkande 1 och 10).
3. Barns rättigheter (U505 yrkandena 14 och 15, U512, U542 yrkandena 1, 2 och 3, U543 yrkandena 3 och 4, U547 yrkande 6).
4. Avskaffande av dödsstraff (U505 yrkande 11).
5. Handikappades rättigheter (U505 yrkande 16).
6. Ofrivilliga försvinnanden (U543 yrkande 14).
7. Skydd av MR-försvarare (U543 yrkandena 2 och 5).
8. Internationell kontroll av fängelser (U521 yrkande 4).
9. Förbud mot plastkulor (U505 yrkande 13 , U545 yrkande 3).

10. Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen (U505 yrkande 7, U510, U551).
11. Mänskliga rättigheter i Rumänien (U505 yrkande 4, U521 yrkande 3, U541 yrkande 7).
12. Mänskliga rättigheter i Albanien (U549).
13. Mänskliga rättigheter i Turkiet (U504 och U514 yrkandena 1—4).
14. Stöd till det kurdiska folket (U505 yrkande 5, U524 yrkandena 1—3, U534 yrkandena 1—4, U541 yrkande 7, U550 yrkandena 1—2).
15. Mänskliga rättigheter i Iran (U502 yrkandena 1—3, U526, U541 yrkande 7).
16. Mänskliga rättigheter i Filippinerna (U546 yrkandena 1—2).
17. Mänskliga rättigheter i Indonesien (bl.a. Östra Timor och Väst-Papua; U501 yrkandena 1—5, U553 yrkandena 2—5).
18. Mänskliga rättigheter i Tibet (U522).
19. Självbestämmande för Västsahara (U505 yrkande 9).
20. Mänskliga rättigheter i Somalia (U515 yrkandena 1—2).
21. Mänskliga rättigheter i El Salvador (U544).
22. Mänskliga rättigheter i Guatemala (U516).
23. Mänskliga rättigheter i Chile (U543 yrkandena 7—9).

Motionerna

1988/89:U409 av Margaretha af Ugglas m.fl. (m) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till övervakning av Helsingforsdokumentets efterlevnad då det gäller mänskliga rättigheter.

1988/89:U501 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att alla vapenleveranser till Indonesien omedelbart skall avbrytas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige skall lämna IGGI,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenska initiativ för att i linje med tidigare svenskt arbete för avkolonisering av Angola och Moçambique stödja Östra Timors och Väst-Papuas rätt till självbestämmande,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd för en demokratisk utveckling och stöd för mänskliga rättigheter i Indonesien,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till FRETILIN och OPM.

1. att riksdagen begär att regeringen uttalar sitt fördömande av Irans brott mot de mänskliga rättigheterna,
2. att riksdagen begär att regeringen i FN aktivt verkar för att förhållandena i Iran uppmärksammas,
3. att riksdagen hos regeringen begär att de ekonomiska förbindelserna med Iran upphör till dess att respekten för de mänskliga rättigheterna i Iran tillämpas i praktiskt handlande.

1988/89:U504 av Ulla-Britt Åbark m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att Sverige gör en ny anmälan mot Turkiet till Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna i enlighet med vad som anges i motionen.

1988/89:U505 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om folkrättens ställning,
4. att riksdagen begär att regeringen påtalar brott mot de mänskliga rättigheterna i Rumänien,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kurdernas situation,
7. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om situationen för de olikfärdiga i Sovjetunionen,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Västsahara,
10. att riksdagen begär att regeringen verkar för ett nordiskt FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter,
11. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förnyade initiativ till internationella överenskommelser om avskaffande av dödsstraff,
12. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av en särskild kommissarie för mänskliga rättigheter,
13. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till förbud mot plastkylor,
14. att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts om förstärkt skydd av barns rättigheter,
15. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till ett nordiskt institut för barns rättigheter,
16. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till handikappade.

1988/89:U510 av Lars Ahlström (m) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen vid internationella och bilaterala förhandlingar uppmärksammar professor Georgi Samoilovichs fall.

1988/89:U512 av Iris Mårtensson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av insatser för att upprätthålla efterlevnaden av FNs barnkonvention för de mänskliga rättigheterna.

1988/89:U514 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1989/90:UU5

1. att riksdagen uttalar att de svenska representanterna i Europarådet bör arbeta för att Turkiet ställs inför den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter för brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att brotten mot mänskliga fri- och rättigheter i Turkiet fördöms,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till stöd och hjälp för den fria fackföreningsrörelsen i Turkiet,

4. att riksdagen uttalar sitt stöd för kraven om allmän amnesti för de politiska fångarna i Turkiet och att de återges fulla medborgerliga rättigheter.

1988/89:U515 av Sylvia Pettersson m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet att situationen i Somalia och flyktingproblemen i norra delarna av Somalia blir föremål för särskild undersökning genom FNs kommission för mänskliga rättigheter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att Sverige lämnar ett utökat katastrofbidrag till bomboffren och flyktingarna.

1988/89:U516 av Iris Mårtensson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ett intensifierat stöd till de demokratiska krafterna i Guatemala.

1988/89:U521 av Margaretha af Ugglas m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett intensifierat svenskt agerande i frågor som rör mänskliga fri- och rättigheter i syfte att stärka FN-systemet och respekten för efterlevnaden av FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige verkar för att förhållandena i Rumänien behandlas i FN,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheter till internationell kontroll av fångelser,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör verka för ökade resurser för FN:s centrum för mänskliga rättigheter.

1988/89:U524 av Eva Björne och Gullan Lindblad (båda m) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen internationellt agerar för att kurdernas sak beaktas i fredsförhandlingarna mellan Iran och Irak,

2. att riksdagen begär att regeringen genom lämpliga organisationer verkar för hjälpsändningar till kurdiska flyktingläger och byar,

3. att riksdagen begär att regeringen verkar internationellt för att regimerna i Iran, Irak och Turkiet bättre skall respektera de mänskliga rättigheterna.

1988/89:U526 av Barbro Evermo Palmerlund m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om massavrättningar och brott mot mänskliga rättigheter i Iran.

1989/90:UU5

1988/89:U534 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär initiativ till att ta upp den kurdiska frågan i dess helhet och i FN:s kommission för mänskliga rättigheter,

2. att riksdagen, om yrkande 1 avslås, hos regeringen begär initiativ till att Iraks kemiska och biologiska krigsföring mot kurderna tas upp och fördöms i alla lämpliga och tillgängliga internationella fora,

3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder så att all möjlig humanitär hjälp kan lämnas till de kurder som nu befinner sig på flykt i gränsområdena mellan Irak, Iran och Turkiet,

4. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder så att den turkiska statens förtryck av den kurdiska folkgruppen i Turkiet tas upp till behandling i Europarådet.

1988/89:U541 av Maria Leissner (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fullföljande av arbetet med det internationella regelsystemet för mänskliga rättigheter,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att fler länder skall ansluta sig till FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att aktivera den mellanstatliga klagorätten,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationellt arbete för att fler länder, särskilt Sovjet, skall ratificera tilläggsprotokollet om individuell och mellanstatlig klagorätt,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en internationell domstol knuten till konventionen om mänskliga rättigheter,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om FN:s rådgivningsprogram för mänskliga rättigheter,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om aktualiserandet av vissa brott mot mänskliga rättigheter i FN-kommissionen.

1988/89:U542 av Karin Söder m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om artikel 20 i förslaget till barnkonvention,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ratificering av FN:s barnkonvention snarast möjligt i anslutning till FN:s generalförsamling 1989,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förslag till övervakning av konventionens efterlevnad i Sverige.

1989/90:UU5

1988/89:U543 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förslaget att inrätta en MR-avdelning på UD skall prövas i den pågående utredningen av utrikesförvaltningens inriktning och organisation,

2. att riksdagen begär att regeringen i FN tar initiativ till en särskild övervakningskommission för MR-advokater och personer verksamma i MR-organisationer,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten att förstärka utkastet till internationell barnkonvention,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheten att stärka efterlevnaden av barnkonventionen genom att inrätta regionala institut för barnens rättigheter,

5. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i FN för att tillsätta en särskild övervakningskommission för förkämparna för de mänskliga rättigheterna,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till de demokratiska krafterna i Latinamerika, speciellt Chile,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till hemvändande chilenska flyktingar,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bistånd till slumsanering,

10. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i FN för att skapa regionala MR-domstolar i Asien och Afrika,

11. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i IMF och Världsbanken för att MR-krav ställs vid skuldförhandlingar,

12. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i FN för att begränsa vetorätten i säkerhetsrådet att inte gälla brott mot de mänskliga rättigheterna,

13. att riksdagen begär att regeringen utreder möjligheten att revidera internationella domstolens stadga så att personer som misstänks för folkmordsbrott skall kunna ställas till svars inför domstolen,

14. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i FN för att "tvångsförsvinnanden" skall förklaras vara brott mot mänskligheten.

1988/89:U544 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen uttalar sitt stöd för FDR/FMLN:s arbete för demokrati och nationellt oberoende.

1988/89:U545 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

3. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ för att påskynda ett internationellt förbud mot inhumana vapen som plast- och splitterkulor.

1988/89:U546 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1989/90:UU5

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sveriges representant i FN:s kommission för mänskliga rättigheter tar upp frågan om brott mot mänskliga rättigheter i Filippinerna,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör kräva att FN:s kommission för mänskliga rättigheter utser en rapportör för Filippinerna.

1988/89:U547 av Alf Wennerfors (m) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utarbetande av en konvention om barns rätt.

1988/89:U549 av Lars Leijonborg (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tätare kontakter mellan Sverige och Albanien i syfte att främja en utveckling mot större respekt för de mänskliga rättigheterna i det landet.

1988/89:U550 av Inger Koch m.fl. (m,s,fp,c,vpk,mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige i FN verkar för att kurdernas mänskliga rättigheter respekteras,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om humanitär hjälp till de kurdiska flyktingarna.

1988/89:U551 av Elver Jonsson och Margareta Fogelberg (båda fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att frågor om utresevisum för familjer som här givits exempel på aktualiseras för den sovjetiska regeringen vid första möjliga kontakt.

1988/89:U552 av Ragnhild Pohanka och Kaj Nilsson (båda mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stödet till Tibets och Dalai Lamas fredsplan i dessa fem punkter.

1988/89:U553 av Eva Goës och Jill Lindgren (båda mp) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar att Sverige inte lämnar bistånd till den indonesiska staten,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den med kraft och i alla sammanhang skall stödja Östtimors rätt till självbestämmande,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om oberoende observatörs tillträde till Östtimor,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Världsbankens inblandning i barnbegränsning i Östtimor och kräver att detta avbryts för att närmare utredas.

Stärkandet av skyddet för de mänskliga rättigheterna ingår som en central del i svensk utrikes- och biståndspolitik. Den svenska regeringen har med ett starkt stöd hos befolkningen under en lång följd av år arbetat såväl för att stärka det internationella normsystemet på området som att se till att detta normsystem efterlevs.

Sverige är för närvarande medlem i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna, MR-kommissionen (1989 t.o.m. 1991).

Utskottet har under en lång följd av år haft anledning framföra sin kritik mot de kränkningar av människornas rättigheter som begås runt om i världen, senast i UU 1987/88:4 och 1988/89:UU6. Utskottet har yttrat sig över det svenska internationella engagemanget för skydd av dessa rättigheter och kommit med synpunkter på hur vi från svensk sida skall kunna bidra till att skyddet förbättras och utvidgas.

Ett väl utvecklat folkrättsligt normsystem ligger till grund för det internationella arbetet på att främja de mänskliga rättigheterna. Som grund för det internationella normsystemet ligger FNs allmänna förklaring från 1948 om de mänskliga rättigheterna. Den allmänna förklaringen följdes 1966 av konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna och av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I motsats till förklaringen är båda dessa konventioner bindande för de stater som har undertecknat dem. Tillsammans med den allmänna förklaringen brukar dessa konventioner kallas "Bill of Human Rights". Hittills har 87 stater antagit konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter och 92 stater konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Därtill har inom ramen för FN flera konventioner och förklaringar utarbetats med syfte att skydda speciella grupper eller intressen. År 1966 tillkom konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (128 anslutna stater). År 1979 antogs konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (98 anslutna stater). År 1984 antogs konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (45 anslutna stater).

Andra konventioner som antagits i FN och som har relevans för detta betänkande är 1948 års konvention om folkmord, 1951 års konvention om flyktingar (med tilläggsprotokoll 1966), 1954 års konvention om statslösa samt 1926 års slaverikonvention (med tilläggsprotokoll 1966).

Antalet stater som ansluter sig till de konventioner som finns ökar sakta. Under det gångna året anslöt sig dock 11 stater bl.a. Turkiet, Kina, Chile och Peru till FNs konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Turkiet anslöt sig även till den europeiska konventionen mot tortyr.

Några viktiga framsteg på det normskapande området som gjorts under det år som gått har varit att det textförslag till en *konvention om barnets rätt*, som utarbetats av en arbetsgrupp under Kommissionen för de mänskliga rättigheterna (MR-kommissionen), nu antagits av kommissionen och förelagts FNs generalförsamlings 44:e möte för antagan-

de. Ett förslag till ett frivilligt tilläggsprotokoll till 1966 års konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna har likaså vidarebe-
fordrats av MR-kommissionen och förelagts FNs generalförsamling.
Protokollet gäller avskaffande av *dödsstraff*.

Under utarbetande är en konvention om migrerande arbetares
mänskliga rättigheter. Det pågår även arbete på en deklaration om
rätten att främja och försvara de mänskliga rättigheterna samt på en
deklaration om minoriteters rättigheter.

Även inom FNs fackorgan har antagits en rad konventioner som rör
de mänskliga rättigheterna. ILOs medlemmar har t.ex. antagit konven-
tioner rörande barnarbete, föreningsfrihet, förbud mot tvångsarbete,
diskriminering inom arbetslivet och rätten till arbete. Inom UNESCO
har antagits en konvention mot diskriminering i undervisningen.

Vid sidan av bindande konventioner har FN och FNs fackorgan
under åren antagit deklarationer och resolutioner, som inte är bindan-
de men som ändå kan anses tjäna som rättesnöre i vissa folkrättsliga
frågor. Exempel på resolutioner och deklarationer som har relevans
för de motioner som utskottet nu har att behandla är deklarationen
om avskaffande av alla former av religiös ofördragsamhet (1981), en
deklaration om barnens rättigheter samt resolutioner om avskaffande
av dödsstraff.

Utanför FN-systemet är 1949 års Genève-konventioner angående
skydd för krigets offer m.m. samt de två tilläggsprotokollen från 1977
av betydelse.

Även i Europa har nedlagts ett stort arbete för att främja de
mänskliga rättigheterna. Direkt efter FNs allmänna förklaring om de
mänskliga rättigheterna utarbetades den europeiska konventionen an-
gående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande frihe-
terna. Konventionen antogs år 1950 av Europarådet. Samtliga med-
lemsstater i Europarådet är anslutna till konventionen, och konventio-
nen kan anses ha varit en viktig inspirationskälla för FN-arbetet på
samma område. Europarådet har senare antagit åtta tilläggsprotokoll
till konventionen. Av intresse är här bl.a. det första protokollet som
bl.a. behandlar äganderätten, rätten till fria val och rätten till undervis-
ning och det sjätte protokollet som förbjuder dödsstraff i fredstid.

Skyddet och främjandet av mänskliga rättigheter är och förblir en
viktig del av arbetet inom den europeiska säkerhetskongressen (ESK),
och slutdokumentet från Helsingfors (1975) har fått stor betydelse i
praktiken. Det sägs uttryckligen i slutdokumentet att respekt för de
mänskliga rättigheterna utgör en väsentlig faktor för freden. Slutdoku-
mentet är dock i sig inte juridiskt bindande.

Den europeiska säkerhetskongressen beslöt när det tredje uppfölj-
ningsmötet avslutades i Wien i januari 1989 att i en konferens fortsätta
arbetet på att utveckla den s.k. mänskliga dimensionen i det europeis-
ka samarbetet. Utöver de framsteg som gjordes vid Wienmötet är syftet
att ytterligare försöka främja respekten för de mänskliga rättigheterna
och grundläggande friheterna samt utöka de mänskliga kontakterna i

Europa. Ett första möte hölls i Paris i maj—juni 1989. Ytterligare två möten skall hållas, i Köpenhamn 1990 och Moskva 1991. Dessa tre möten utgör tillsammans konferensen om den mänskliga dimensionen.

1989/90:UU5

Övervakning och kontrollmekanism

Inom FN-systemet har utvecklats kontrollsystem för att tillse att de stater som anslutit sig till en konvention rörande skyddet av de mänskliga rättigheterna också efterlever konventionen. Kontrollen utövas av kommittéer till vilka konventionsstaterna åläggs rapportera om hur de uppfyllt konventionsåtagandena. Vissa av kommittéerna kan även granska klagomål som väcks av en konventionsstat mot en annan eller av enskilda mot en stat. Kontrollkommittéer har upprättats för de tre MR-konventioner som antogs 1966: konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering samt för att övervaka efterlevnaden av 1979 års konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor och 1984 års tortyrkonvention.

Kommittéernas möjlighet till en effektiv övervakning försvagas dock av att de endast kan pröva klagomål från stater eller enskilda personer, om klagomålet riktar sig mot det begränsade antal stater som uttryckligen genom särskild förklaring eller genom anslutning till ett frivilligt protokoll godtagit kommitténs kompetens att pröva sådana klagomål. Sådana möjligheter finns under konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna, tortyrkonventionen och rasdiskrimineringskonventionen. Få stater har erkänt enskilda klagomål. Hittills har t.ex. endast 46 av de 87 stater som ratificerat konventionen om politiska och medborgerliga rättigheter anslutit sig till det frivilliga protokollet. Av de 45 stater som antagit 1984 års tortyrkonvention har 18 godkänt kommitténs behörighet att ta upp klagomål från annan konventionsstat. 17 stater har erkänt individuell klagorätt. Endast 12 av de 128 stater som antagit 1966 års rasdiskrimineringskonvention har antagit kommitténs kompetens att behandla klagomål från enskilda.

Under 1989 har Ungern som första öststat anslutit sig till det protokoll till konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna som erkänner kommitténs kompetens att behandla klagomål från enskilda. Såväl Polen som Sovjetunionen har uttalat eventuell avsikt att ansluta sig.

De olika kommittéerna rapporterar till FNs generalförsamling, vanligen via FNs ekonomiska och sociala råd (ECOSOC). År 1946 upprättade ECOSOC Kommissionen för de mänskliga rättigheterna (MR-kommissionen), som är det centrala organet inom FN-systemet för främjandet av de mänskliga rättigheterna. Kommissionen har även en underkommission (Underkommissionen för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter). Denna underkommission fungerar delvis som ett beredningsorgan till MR-kommissionen.

MR-kommissionen har utvecklat ett eget kontroll- och övervakningssystem. Dels behandlar kommissionen varje år sådana klagomål

mot stater från enskilda personer eller organisationer som "förefaller att utgöra ett sammanhängande mönster av grova och tillförlitligt styrkta kränkningar av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter".

Denna behandling grundar sig på ECOSOC-resolution 1503 från 1970 och sker i slutna möten där förutom kommissionens medlemmar endast företrädare för den svarande staten får delta när dess fall tas upp.

MR-kommissionen har även under åren utvecklat ett system av särskilda rapportörer eller arbetsgrupper med uppgift att övervaka regeringarnas respekt för mänskliga rättigheter. Sådana rapportörer har tillsatts antingen för att granska ett visst land (land-rapportörer) eller för att granska ett visst slag av kränkningar oavsett var dessa förekommer (tematiska rapportörer).

FN-systemet har inga sanktionsmöjligheter mot de stater som kränker de mänskliga rättigheterna. De kommittéer som tillsatts för att kontrollera konventionsstaternas tillämpning av konventionerna och för att pröva klagomål kan inte avge bindande avgöranden. Vid mål mellan två stater kan kommittéerna endast avge rapport med fakta i målet och parternas argumentering. Vid klagomål från en enskild kan kommittén fälla utslag. Detta gäller dock endast de stater som tillträtt det frivilliga protokollet eller avgivit särskild deklaration, eftersom endast de erkänt kommitténs kompetens att pröva enskilda mål. I andra fall är offentliggörandet av missförhållanden, diskussion och fördömande inom FN-systemet och moraliska påtryckningar på den förbrytande staten de former av sanktion som finns. FN-systemet kan dock inte framtvinga någon form av rättelse mot den berörda statens vilja.

FN kan finansiellt bistå personer vars mänskliga rättigheter kränkts. År 1978 upprättade generalförsamlingen på nordiskt initiativ en frivillig fond för hjälp till personer som utsatts för brott mot de mänskliga rättigheterna i Chile. År 1981 breddades fondens mandat till att bistå personer som utsatts för tortyr oavsett land.

FN kan även bistå med experthjälp till de länder som vill främja mänskliga rättigheter och demokrati utan att ha tillräckliga medel eller kunskaper därför. MR-kommissionen har upprättat ett program för rådgivning och tekniskt bistånd. Biståndet som finansieras via en frivillig fond kan användas till bl.a. utbildning av personal och rådgivning i frågor som rör mänskliga rättigheter. Sverige är största bidragsgivare till fonden.

Europa

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har jämfört med FN-systemet försetts med ett betydligt effektivare implementeringssystem. Övervakningen av att medlemsstaterna efterlever konventionerna sker genom tre organ: den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna, den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna samt

Europarådets ministerkommitté. Två typer av mål kan anhängiggöras inför kommissionen: mellanstatliga mål och enskilda mål. Alla konventionsstaterna (tillika Europarådsmedlemmar) utom Cypern har godtagit den enskilda klagorätten. Kommissionen avlägger rapport till ministerkommittén som kan pröva frågan. På begäran av den berörda staten eller kommissionen kan ett mål även föras till den europeiska domstolen för prövning. Alla Europarådets stater med undantag av Cypern har godkänt domstolens jurisdiktion vad gäller såväl mellanstatliga som enskilda mål. Domstolens dom är bindande för staterna.

I det dokument som antogs vid ESKs tredje uppföljningsmöte i Wien i januari 1989 ingick vad som kan sägas vara en form av mellanstatlig klagorätt: den s.k. mekanismen. Denna består av procedurer enligt vilka staterna kan ta upp hithörande frågor (mänskliga rättigheter) med varandra, påtala brister i och ställa frågor om åtagandenas efterlevnad.

Utskottet

1. Initiativ för att stärka det folkrättsliga regelsystemet för mänskliga rättigheter (MR)

Utskottet får konstatera att det i dag finns ett väl utvecklat folkrättsligt regelsystem ägnat att främja de mänskliga rättigheterna. Svårigheten i dag med att få stater att respektera individernas mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är alltså inte att det inte finns regler. Problemet är att få staterna att respektera dessa regler. Många stater har överhuvudtaget inte anslutit sig till de konventioner som finns, inte ens de grundläggande MR-konventionerna som 1966 års konvention för medborgerliga och politiska rättigheter eller 1966 års konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Andra stater kan ha anslutit sig till en konvention men godtar inte de befintliga procedurerna för prövning av klagomål över kränkningar av konventionens stadganden.

Det är därför utskottets uppfattning att arbetet inom FN på detta område nu främst bör inriktas på att se till att de normer och principer som finns även efterlevs. Arbetet bör även inriktas på att förmå fler stater att ansluta sig till de bindande fördragsbestämmelserna och godta de prövningsprocedurer som existerar. Den svenska regeringen har sedan många år aktivt arbetat för att öka anslutningsgraden till de olika instrument som finns. Detta arbete bör fortsätta. Det är i detta sammanhang viktigt att staterna ansluter sig till den konvention för barnets rättigheter som FNs generalförsamling förväntas anta i november 1989 samt att det övervakningsmaskineri som föranstaltas i konventionen blir effektivt.

Det är också enligt utskottets uppfattning av stor betydelse att det utkast till tilläggsprotokoll till 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter som behandlar avskaffande av dödsstraffet nu

antas av FNs generalförsamling och att FNs medlemstater tillträder protokollet. Sverige har i trettio år arbetat i FN för dödsstraffets avskaffande.

En grupp vars mänskliga rättigheter hittills inte tillfredsställande implementerats är de handikappade. Detta kommer nu förhoppningsvis att åtgärdas i och med att den svenska regeringen tagit initiativ i FN till en konvention om de handikappades rättigheter.

Arbetet på en konvention om migrerande arbetares rättigheter närmar sig sitt slutförande. Tanken är att konventionen skall kunna antas vid FNs generalförsamling 1990.

Vad gäller skyddet av flyktingars mänskliga rättigheter får utskottet konstatera att det föreligger väl täckande internationella instrument, t.ex. 1951 års konvention om flyktingar (med tilläggsprotokoll 1967) och 1954 års konvention om statslösa. Även för icke-konventionsflyktingar föreligger i dag, enligt vad utskottet förstår ett väl täckande skydd i och med att dessa i mycket likställs med konventionsflyktingar i de traditionella mottagarländerna i Västeuropa. Givetvis är det en brist att detta inte omfattar alla länder genom en internationell överenskommelse.

Utskottet får konstatera att 106 länder anslutit sig till 1951 års konvention om flyktingar och lika många till 1967 års tilläggsprotokoll. Tyvärr finns det i dag, enligt vad utskottet erfar, inget stöd internationellt vare sig för en utvidgning av flyktingbegreppet eller för nya internationella bindande normer för icke konventionsflyktingar. Underkommissionen för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter kommer vid sitt nästa möte att behandla ett preliminärt utkast till en förklaring om rätten för envar att lämna och återvända till sitt land och en deklaration om urbefolkningars rättigheter.

Med det ovan anförda får yrkandena 1 och 2 i motion U541 anses besvarade.

Som framgår av bakgrunden till detta betänkande kan FN-systemet bl.a. granska hur de mänskliga rättigheterna främjas genom att konventionsstaterna åläggs rapportera till speciella kommittéer om hur de uppfyllt sina åtaganden. Kommittéerna kan även granska klagomål som väckts av en konventionsstat mot en annan eller av enskilda mot en stat om klagomålet riktar sig mot en stat som uttryckligen genom särskild förklaring eller genom anslutning till ett frivilligt protokoll godtagit kommitténs kompetens att pröva sådana klagomål.

Som framförs i motion U541 är det av stor vikt att alla länder som ansluter sig till en konvention t.ex. 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter även accepterar den mellanstatliga klagorätten. Enligt utskottets uppfattning är det också av stor vikt att FNs arbete intensifieras på att förmå fler stater, däribland östeuropeiska stater, att acceptera enskildas rätt att väcka klagomål inför kommittéerna. Det är en grundläggande svensk uppfattning att mänskliga rättigheter är rättigheter för den enskilde och att det normsystem som vuxit fram just är ägnat åt att skydda den enskilde mot övergrepp från statsmakterna. Dessa krav har också framförts upprepade gånger av

den svenska regeringen. Sverige var t.ex. huvudförlagsställare till den resolution i denna fråga som antogs vid 1989 års möte med MR-kommissionen.

Utskottet anser liksom motionären i U541 att den europeiska domstolen är effektiv. Domstolens effektivitet beror dock på att staterna som ratificerat den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna erkänner dess kompetens och att dess domar är bindande för staterna. En domstol knuten till 1966 års konvention om de medborgarliga och politiska rättigheterna får inte automatiskt kompetens annat än genom konventionsstaternas medgivande. Eftersom ett så litet antal stater accepterat den mellanstatliga klagorätten, som är knuten till denna konvention (och som inte ens innehåller stadgande om sanktioner), finner utskottet det mycket svårt att tänka sig att tiden är mogen för att staterna skulle acceptera en domstol med bindande utslag.

Härmed får yrkandena 3, 4 och 5 i motion U541 anses besvarade.

Förutom kommittéerna, vilka rapporterar till FNs generalförsamling har, som framgår av bakgrunden ovan, MR-kommissionen skapat vissa övervakningsmekanismer för att generellt granska alla FN-staters respekt för mänskliga rättigheter, dvs. inte bara de konventionsanslutna. Bl.a. kan olika länder granskas konfidentiellt av MR-kommissionen. Denna bedömer om länderna begår grova och systematiska brott mot de mänskliga rättigheterna. Om så bedöms vara fallet kan kommissionen besluta om en offentlig undersökning av förhållandena i det aktuella landet. MR-kommissionen kan även besluta om att en rapportör tillsätts som regelbundet skall rapportera om hur de mänskliga rättigheterna i landet respekteras.

Sverige har sedan länge arbetat för att även dessa former för övervakning skall förbättras och utvidgas. Såsom utskottet tidigare år haft anledning konstatera är det numera en internationellt accepterad uppfattning att skyddet av mänskliga rättigheter är en internationell angelägenhet och att det aldrig är en stats ensak hur den behandlar sina medborgare eller personer som befinner sig på dess territorium. Det arbete som utförs genom MR-kommissionen för att ge uppmärksamhet åt enskilda länders brott mot mänskliga rättigheter är av stor betydelse.

Vid sidan av metoden att direkt utpeka enskilda länder för brott mot de mänskliga rättigheterna har MR-kommissionen under senare år utvecklat en mer framkomlig metod. Kommissionen tillsätter särskilda rapportörer eller arbetsgrupper som generellt studerar olika former av särskilt allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna, s.k. tematiska rapportörer. Exempel härpå är tortyr och ofrivilliga försvinnanden.

Utskottet får konstatera att även om det mest effektiva sättet att komma åt de länder där flagranta brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer är att tillsätta särskilda rapportörer för landet i fråga så har det som regel visat sig svårt att tillsätta sådana rapportörer. De s.k. tematiska studierna inom ramen för vilka olika länder kan granskas

har visat sig vara en mer framkomlig väg. Det arbete som utförs av båda lagen av rapportörer bör enligt utskottets uppfattning få ett kraftfullt stöd.

Arbetet på att förstärka prövningsprocedurerna inom FN-systemet, antingen detta gäller konventionskommittéerna eller MR-kommissionen, måste ha hög prioritet enligt utskottets uppfattning. Regeringen måste fortsätta sitt redan aktiva arbete på att effektivisera uppföljningen av det normsystem som existerar. Detta kan eventuellt ske genom ökad mötesfrekvens för de organ som är aktiva på detta område.

Som framförs i motion U521 är information en viktig del av arbetet på att göra människor medvetna om sina rättigheter och de styrande medvetna om sina skyldigheter. Enligt beslut av FNs generalförsamling 1988 skall en världsomspännande informationskampanj genomföras om mänskliga rättigheter. Kampanjen skall ledas av FNs center för de mänskliga rättigheterna. Ökad information bör även vara ett led i samarbetet mellan FN och de regionala organ för skyddet av de mänskliga rättigheterna som finns runt om i världen.

En annan viktig del i FNs arbete på att främja de mänskliga rättigheterna är det tekniska bistånd och den rådgivning som FN kan bistå länder med vilka önskar främja mänskliga rättigheter utan att ha tillräckliga medel eller kunskaper. Utskottet vill i likhet med tidigare år ge sitt stöd till detta program och till den fond som har bildats för detta ändamål. Det är dock viktigt att tillse att detta bistånd kombineras med övervakning för att tillse att biståndet dels får åsyftad verkan, dels att staten inte i övrigt nonchalerar de mänskliga rättigheterna.

Som framförs i motion U521 och som utskottet tidigare påpekat spelar de enskilda organisationerna en mycket stor och viktig roll i arbetet på att främja respekten för de mänskliga rättigheterna. Organisationernas opinionsbildande roll är också avgörande.

Som utskottet framförde i betänkande 1988/89:UU6 kan staternas respekt för de mänskliga rättigheterna förbättras genom att det svenska bilaterala biståndet inriktas på åtgärder som främjar demokrati och MR i mottagarländerna. Det finns en bred samstämmighet om behovet av svenska åtgärder på detta område, vilket även har börjat återspeglas i det bilaterala samarbetet med olika u-länder. Från och med budgetåret 1987/88 finns i biståndsbudgeten under anslagsposten Särskilda program en särskild delpost som skall utnyttjas för insatser av specifik betydelse för demokratisk utveckling och respekten för de mänskliga rättigheterna. Redan används en stor del av det bilaterala biståndet även under andra anslagsposter till att främja arbetet på dessa viktiga områden eller för att stödja människor vars mänskliga eller demokratiska rättigheter kränkts. Exempel härpå är det humanitära biståndet till Latinamerika och södra Afrika.

Med det ovan anförda får yrkande 1 i motion U521 anses besvarat.

I motion U521 framförs krav på ökade resurser till FNs center för mänskliga rättigheter. I likhet med föregående år då denna fråga behandlades får utskottet instämma i det allmänna syftet bakom yrkandet. Finansieringen av centret liksom av MR-kommissionen och dess

underkommission och arbetsgrupper går över FNs reguljära budget. Medlemstaternas bidrag till denna är proportionellt fastställda. Från svensk sida framförs regelbundet i generalförsamlingen behovet av att tillse att arbetet för de mänskliga rättigheterna tillförsäkras tillräckliga resurser. FNs finansiering skall dock enligt vad utskottet ett flertal gånger framfört i olika sammanhang baseras på en rättvis fördelning av finansieringsbördan och inte i första hand på att enskilda länder tar på sig ett ökat finansieringsansvar. FNs medlemsländer kan i dag ge frivilliga medel till FNs arbete för de mänskliga rättigheterna genom tre fonder: Fonden för personer som utsatts för tortyr, urbefolkningsfonden och fonden för rådgivning och tekniskt bistånd inom MR-området. Sverige var tillsammans med de övriga nordiska länderna initiativtagare till fonden för tortyroffer och har under åren givit ett flertal bidrag. Sverige är som ovan påpekats redan den största bidragsgivaren till fonden för rådgivning och tekniskt bistånd. Utskottet utgår ifrån att Sverige även i framtiden kommer att ha en generös inställning.

Härmed torde yrkande 5 i motion U521 och yrkande 6 i motion U541 få anses besvarade.

Vad gäller frågan om en kommissarie för de mänskliga rättigheterna eller grundandet av ett FN-universitet för de mänskliga rättigheterna som framförs i motion U505 får utskottet hänvisa till föregående års yttrande (1988/89:UU6). Utskottet konstaterade vad gäller ett FN-universitet "att ett initiativ i denna fråga skulle ligga väl i linje med det stöd som vi från svensk (och nordisk) sida ger FN i dess arbete på att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Utbildning och information spelar en stor roll när det gäller att stödja den demokratiska utvecklingen i länder som tidigare haft diktatur och förtryck.

FN befinner sig dock i en finansiell kris. Det finns därför i dag knappast några möjligheter att skapa ett nytt FN-organ som skulle finansieras med reguljära medel. Inte heller torde det finnas några möjligheter att få ett universitet för demokrati och mänskliga rättigheter finansierat med frivilliga medel, dvs. utanför FNs reguljära budget. Trots att behovet av studier och utbildning rörande mänskliga rättigheter finns, bedömer utskottet det inte meningsfullt att nu väcka förslag om inrättandet av ett FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter."

Vad gäller en kommissarie för mänskliga rättigheter sade utskottet: "Utskottet upprepar sin tidigare uppfattning att det är beklagligt att det inte har funnits tillräckligt stöd bland FNs medlemsstater för en kommissarie för mänskliga rättigheter. Generalsekreterarens beslut 1982 att upphöja enheten för mänskliga rättigheter och dess chef kan dock sägas vara ett steg i rätt riktning.

Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att undersöka möjligheterna att inrätta en befattning som kommissarie för de mänskliga rättigheterna. För att kunna bli effektiv och verkligen bli en förstärk-

ning av FNs arbete för skydd av de mänskliga rättigheterna måste dock en kommissarie ha auktoritet och stöd av en majoritet av medlemsländer."

Härmed avslås yrkande 10 i motion U505. Yrkande 12 i motion U505 får därmed anses besvarat.

Tanken om att skapa regionala MR-domstolar i Asien och Afrika som framförs i motion U543 är god. Det kan dock enligt utskottets uppfattning inte anses ankomma på Sverige att ta initiativ i denna fråga utan på de berörda länderna själva.

Frågan är också under behandling inom FN-systemet. Vid FNs generalförsamlings 43:e möte antogs utan omröstning en resolution om regionala arrangemang för främjandet och skyddet av mänskliga rättigheter. I resolutionen stöds etablerandet av regionala arrangemang för främjandet av mänskliga rättigheter. MR-kommissionen uppmanas att även i fortsättningen ägna särskild uppmärksamhet åt lämpliga sätt att bistå länder i olika regioner under programmet för rådgivande tjänster.

Vid MR-kommissionens 45:e möte antogs vidare en resolution som specifikt stödde regionala anordningar i Asien och Stilla havsområdet för främjandet och skyddet av mänskliga rättigheter. Resolutionen hade framlagts av Filippinerna med bl.a. Australien som medförslagställare.

Denna uppfattning att etablerande av regionala organ ankommer på regionerna själva hindrar dock inte enligt utskottets uppfattning oss i Europa från att informera om hur det europeiska systemet för skyddet av mänskliga rättigheter fungerar inkl. den europeiska domstolen. Detta borde kunna ingå som en del i den informationskampanj som skall genomföras av FNs MR-center.

Härmed avstyrks yrkande 10 i motion U543.

Vad gäller yrkandet i motion U543 om att Sverige bör ta initiativ i IMF och Världsbanken till att krav på mänskliga rättigheter ställs vid skuldförhandlingar får utskottet konstatera att det enligt såväl IMFs som världsbankens stadgar slagits fast att ledamöterna endast skall låta sig vägledas av ekonomiska kriterier. Detta får naturligtvis emellertid inte åsidosätta grundläggande friheter och mänskliga rättigheter såsom dessa fastslagits av världssamfundet. Utskottet får vidare konstatera att det vid exempelvis skuldförhandlingar ankommer på det enskilda landet att tillse att de åtgärder som vidtas inte bryter mot de mänskliga rättigheterna. Därtill kommer att MR-kommissionens och konventionskommittéernas roll är att övervaka att så inte sker.

Som utskottet tidigare har haft anledning att konstatera (1988/89:UU18 s.75) går utvecklingen i Världsbanken mot en ökad uppmärksamhet på bl.a. de sociala effekterna av verksamheten. Mycket återstår dock att göra. Utskottet är övertygat om att regeringen kommer att fortsätta att verka för att Världsbanken tar sitt sociala ansvar. Utskottet får även konstatera att det svenska biståndet i vissa fall använts till att lindra effekterna av strukturanpassningsprogram föran-

staltade av Världsbanken eller IMF. Den kommitté som skall göra en översyn av det svenska multilaterala utvecklingssamarbetet kommer enligt vad utskottet erfar bl.a. att studera Världsbanken.

Såsom tidigare har påpekats i detta betänkande är också det svenska biståndet generellt inriktat på åtgärder, såväl multilaterala som bilaterala, som främjar demokrati och mänskliga rättigheter i mottagarländerna.

Härmed avstyrks yrkande 11 i motion U543.

Vad gäller yrkandet i motion U543 avseende svenskt initiativ för att begränsa vetorätten i säkerhetsrådet för att inte gälla brott mot de mänskliga rättigheterna får utskottet anföra att vetorätten i säkerhetsrådet är en av grundförutsättningarna för ett svenskt medlemskap i FN. Ett avskaffande av vetorätten skulle vidare innebära en ändring av FNs stadga, något som vad utskottet erfar inte har något gehör hos majoriteten av medlemsländerna och som för att antas kräver två tredjedels majoritet. Utskottet är av den uppfattningen att det inte vore ett effektivt utnyttjande av FNs resurser och tid att driva en sådan fråga.

Därmed avstyrks yrkande 12 i motion U543.

Att revidera Internationella domstolens stadga så att personer misstänkta för folkmordsbrott skall kunna ställas till svars, vilket yrkas i motion U543, skulle enligt utskottets uppfattning inte konkret förbättra möjligheterna att lagföra enskilda som är skyldiga till folkmordsbrott.

1948 års folkmordskonvention anger att skyldiga till folkmordsbrott skall lagföras, i första hand vid nationella domstolar och i andra hand vid internationella domstolar vars jurisdiktion godkänts av konventionsstaterna. Detta är främst en uppgift som åligger de stater där de skyldiga uppehåller sig. I den mån en stat anslutit sig till folkmordskonventionen finns alltså redan möjlighet till lagsökning av en skyldig. Hittills har 100 stater anslutit sig till konventionen. Det är alltså snarast fråga om att förmå fler stater att ansluta sig och få fler stater att efterleva denna och även 1968 års konvention om avsaknaden av preskriptionsmöjlighet för folkmordsbrott samt generalförsamlingsresolution 3074 från 1973 avseende internationellt samarbete i uppspårande, arrestering, utlämning och bestraffning av personer som är skyldiga till folkmordsbrott. Utskottet får vidare konstatera att tvister angående tillämpningen av folkmordskonventionen vad avser enskilda samt staters ansvarighet för folkmord kan hänskjutas till Internationella domstolen. Det ankommer dock på en av parterna i en tvist att hänskjuta frågan till Internationella domstolen.

Med det ovan anförda avstyrker utskottet yrkande 13 i motion U543.

I motion U409 tas frågan upp om stöd till övervakning av att Helsingforsdokumentet följs.

Skyddet och främjandet av mänskliga rättigheter är en viktig del av arbetet inom den europeiska säkerhetskonferensen (ESK). Den konferens angående den mänskliga dimensionen som ägt rum (i Paris maj—juni 1989) och som skall fortsätta i Köpenhamn 1990 och i

Moskva 1991 bör enligt utskottets uppfattning ge goda tillfällen till att ytterligare stärka efterlevnaden av Helsingforsöverenskommelsens uttalande och åtaganden enligt senare ESK-dokument till stöd för mänskliga rättigheter, bl.a. mänskliga kontakter över gränserna. Konferensen bör även kunna leda till ytterligare åtaganden.

Helsingforsöverenskommelsen är inte juridiskt bindande utan ett slags avsiktsförklaringar vilkas betydelse ligger på det politiska och moraliska mer än det juridiska planet. Detta gör det än mer betydelsefullt att opinion bildas som pressar på staterna att leva upp till sina moraliska förpliktelser. Helsingforsgrupperna spelar enligt utskottets uppfattning därvidlag en viktig roll. Utskottet har redan tidigare uttryckt sitt stöd till och beundran inför det arbete som utförs av många frivilliga organisationer som övervakar hur staterna lever upp till sina åtaganden avseende skyddet av mänskliga rättigheter. Genom den s.k. mekanismen finns nu även procedurer enligt vilka staterna kan ta upp olika frågor rörande mänskliga rättigheter med varandra, påtala brister i och ställa frågor om andra länders efterlevnad av sina åtaganden. Sverige har redan använt sig av "mekanismen" för att påtala brott mot mänskliga rättigheter i Tjeckoslovakien och Bulgarien.

Härmed får yrkande 8 i motion U409 anses besvarat.

Det arbete som utförs inom utrikesförvaltningen rörande folkrättens hävdande och skyddet av de mänskliga rättigheterna är av stor betydelse. Detta arbete ingår som en central del i svensk utrikes- och biståndspolitik. Sverige har också traditionellt haft en pådrivande roll, bl.a. inom FN såväl för det normativa arbetet som för att utvidga efterlevandet av normerna och acceptansen av prövningsprocedurerna. Det nuvarande svenska medlemskapet i MR-kommissionen ökar naturligtvis möjligheterna att effektivt påverka FN:s arbete på detta område. För att upprätthålla den ställning som Sverige har på folkrättens området krävs naturligtvis resurser. Detta gäller såväl inom utrikes- och justitiedepartementen som t.ex. för andra folkrättsliga institutioner, t.ex. juridiska fakulteter vid universiteten och Raoul Wallenberg-institutet. Utskottet kan sympatisera med det krav på en stärkning av folkrättsarbetet generellt som framförs i motion U505. Det ankommer dock inte på utskottet att i detta sammanhang ta ställning till ökade resurser på detta område.

Yrkande 1 i motion U505 får avstyrks därmed.

Vad gäller kravet på en särskild avdelning för mänskliga rättigheter på UD får utskottet hänvisa till sitt yttrande 1988/89:UU6. Utskottet anförde då: "Situationen avseende de mänskliga rättigheterna i enskilda länder t.ex. torde dock inte på ett meningsfullt sätt kunna avskiljas från bevakningen av andra aspekter på landet i fråga. En renodlad avdelning på UD enbart för frågor rörande mänskliga rättigheter riskerar, enligt utskottets uppfattning, slå sönder en för närvarande väl fungerande struktur utan att något därmed skulle vinnas i effektivitet eller överblick.

Enligt vad utskottet erfarit, sker samarbete löpande mellan de olika avdelningar som sysslar med skilda aspekter på mänskliga rättigheter."

1989/90:UU5

Därmed får yrkande 1 i motion U543 anses besvarat.

3. Barns rättigheter

Bakgrund

År 1979 som var det internationella barnåret tillsatte MR-kommissionen en arbetsgrupp för att utarbeta en konvention om barnets rättigheter. Denna konvention är nu färdig och förväntas bli antagen av FNs generalförsamlings 44:e möte i november 1989. I konventionens 54 artiklar kombineras för personer under 18 års ålder dels medborgerliga, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, dels andra mer barnspecifika rättigheter. 18-årsgränsen gäller endast för stater som ej har lagstadgad lägre myndighetsålder.

Konventionen stadgar bl.a. barns rätt till liv, hälsa och utveckling, rätt till namn och medborgarskap, till vetskap om och omvårdnad av sina föräldrar, till att fritt uttrycka sina åsikter och till religionsfrihet. I konventionen behandlas vidare rätten till utbildning, social trygghet och rätt till vila och lek samt handikappade barns och flyktingbarns speciella behov. Konventionen behandlar även adoptioner, barn i väpnade konflikter och barn i brottmålsprocess. Den innehåller förbud mot dödsstraff, tortyr eller omänsklig behandling eller bestraffning av barn. Exploatering av barn förhjuds. Konventionen innehåller förbud mot barnprostitution, barnpornografi och exploatering av barn genom försäljning eller barnarbete. Konventionen fastställer krav på minimiålder för barnarbete.

För första gången förhjuds kvinnlig omskärelse.

Konventionens efterlevnad skall enligt förslaget kontrolleras av en övervakningskommitté bestående av tio experter. Experterna skall nomineras av signatärstaterna men fungera i egen kapacitet. Experterna skall väljas för 4 år och kan återväljas. Unicef och andra FN-organ samt frivilligorganisationer kommer att bistå med att praktiskt genomföra åtgärder föranledda av de rapporter som kommittén får från signatärstaterna (teknisk rådgivning eller bistånd). Unicef får här en central ställning.

Signatärstaterna skall enligt förslaget rapportera om de åtgärder de vidtagit nationellt med anledning av konventionen. De första rapporterna skall inkomma till kommittén två år efter det att konventionen trätt i kraft. Därefter skall signatärstaterna rapportera vart femte år.

Enda utestående fråga som arbetsgruppen för barnkonventionen inte kunde enas om var hur konventionens övervakningsorgan skall finansieras.

Det är med tillfredsställelse som utskottet får konstatera att MR-kommissionen efter tio års arbete vid sitt möte i år kunde anta ett förslag till konvention om barnets rättigheter. Konventionen förväntas antas av årets (1989) generalförsamling. Sverige som aktivt deltagit i arbetet på att utforma konventionen har i det längsta försökt att få ett starkare skydd för barn i väpnade konflikter än vad den slutgiltiga texten återspeglade. Detta har dock visat sig ogörligt, varför Sverige tillsammans med bl.a. de andra nordiska länderna, Nederländerna, Österrike och Schweiz vid MR-kommissionens antagande av konventionen uttalade sin reservation mot utformningen av paragraf 38.

Sverige bör enligt utskottets uppfattning ratificera barnkonventionen så snart detta låter sig göras. Regeringskansliet undersöker redan enligt vad utskottet erfar i vad mån svensk lagstiftning skiljer sig från konventionen och vilka åtgärder som därvidlag kan behöva tas. (Se även 1988/89:UU6.)

Utskottet bifaller därmed yrkande 2 i motion U542.

Motion U547 som behandlar situationen i Afghanistan tar upp frågan om granater kamouflerade som leksaker och yrkar att Sverige i arbete på barnkonventionen bör aktualisera denna typ av krigsföring. Utskottet får konstatera att förslaget till konvention innehåller bestämmelser om barns skydd i krig. Enligt konventionens artikel 38 förbinder sig de stater som antar konventionen respektera antagna folkrättsliga regler som avser väpnad konflikt och som berör barn. De regler som i detta fall är relevanta är särskilt FNs vapenkonvention av år 1981 och 1977 års första tilläggsprotokoll till 1949 års Genèvekonventioner. Vapenkonventionen behandlar vapen som är särskilt inhumana. Tilläggsprotokollet till Genèvekonventionerna handlar om skydd för sårade, krigsfångar, civilbefolkning m.m. I protokollet finns bl.a. ett förbud mot användning av vapen som förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.

Härmed får yrkandena 1 och 3 i motion U542, den del av yrkande 3 i motion U543 som behandlar barn i krig samt yrkande 6 i motion U547 anses besvarade.

Vad gäller inrättandet av regionala institut för barns rättigheter i allmänhet, vilket föreslås i motion U543, och inrättandet av ett nordiskt institut i synnerhet, som föreslås i motion U505 får utskottet i likhet med tidigare år anföra följande.

Ett nordiskt samarbete i form av inrättandet av ett institut för barns rättigheter är en intressant idé. Det torde dock inte i första hand vara i de nordiska länderna som en fördjupad debatt behövs om barns rättigheter och sambandet mellan rättigheter, utveckling och uppväxtvillkor. Snarare vore därför regionala institut i u-länderna att förordas. Samarbete över gränserna för att kunna efterleva barnkonventionens stadgande torde bli av nytta och hjälp och då i första hand i form av samarbete mellan u-länderna, antingen bilateralt eller via FN. Utskot-

tet får konstatera att Unicef kommer att spela en central roll i uppföljningsarbetet och genom att ge tekniskt och ekonomiskt bistånd till u-länder som anser sig behöva stöd för att efterleva konventionen. Även frivilliga organisationer kommer här att spela en viktig roll. Det faller sig naturligt att även tanken på regionala institut för barns rättigheter härvidlag kan komma upp. Det bör dock enligt utskottets uppfattning inte i första hand ankomma på Sverige att driva denna fråga.

Härmed avstyrks yrkandena 15 i motion U505 och 4 i motion U543.

Motionerna U505, U512 och U543 tar upp behovet av förstärkta regler mot exploatering av barn, bl.a. vid barnarbete. I förslaget till barnkonvention stadgas att konventionsstaterna skall vidta åtgärder genom lagstiftning, genom sociala och administrativa åtgärder samt insatser på utbildningsområdet för att tillse att barn skyddas mot ekonomisk exploatering och från att utföra arbete som kan vara farligt eller skadligt för barnets hälsa eller för barnets fysiska, mentala, andliga, moraliska eller sociala utveckling. Arbetet får heller inte störa barnets utbildning. Härvidlag skall konventionsstaterna införa tvingande lagstiftning om minimiålder för barnarbete samt regler för arbetstid och arbetsförhållanden.

Utskottet välkomnar det skydd mot barns exploatering som konventionen utgör. I detta sammanhang noterar utskottet att Sverige ämnar ansluta sig till ILOs konvention om barnarbete.

Även om barnkonventionen kommer att kunna antas inom en snar framtid återstår dock mycket att göra innan konventionens anda genomförts i praktiken. Det arbete som utförs inom ramen för MR-kommissionen och olika frivilliga organisationer är här viktigt. Sverige har också sedan länge verkat för en socialklausul i GATT för att bl.a. kunna motverka barnarbete. Motståndet från u-ländernas sida är dock stort. Utskottet får konstatera att arbetet för att förhindra utnyttjande av barn är svårt, eftersom kampen måste föras såväl mot fattigdomen i u-länderna och traditionella värderingar som mot egoistisk kommersialism.

Utskottet kan dock inte nog understryka behovet av att Sverige och andra likasinnade länder i internationella sammanhang fortsätter arbetet på att avskaffa missbruket av barn som arbetskraft. Det gäller här att stärka opinionen mot barnarbete och att främja den sociala och ekonomiska utvecklingen i u-länderna för att på så vis minska incitamenten till barnarbete.

Det är lika viktigt att ansträngningarna att bekämpa barnprostitution fortsätter. I förslaget till barnkonvention ålägger sig konventionsstaterna att skydda barn från alla former av sexuellt utnyttjande samt att vidta alla lämpliga åtgärder såväl nationellt som internationellt för att förhindra handel med och bortrövande av barn.

Den arbetsgrupp om samtida former av slaveri som arbetar under MR-kommissionen studerar under innevarande arbetsperiod (1989—91) barnprostitution, handel med barn och barnarbete. Det är enligt utskottets uppfattning viktigt att detta arbete får ett starkt svenskt

stöd. Det är även viktigt att det arbete för att bekämpa barnprostitution etc. som utförs av olika frivilliga organisationer, bl.a. Rädda barnen, stöds.

Med det ovan anförda torde yrkande 14 i motion U505, motion U512 samt den del av yrkande 3 i motion U543 som behandlar barnarbete få anses besvarade.

4. Avskaffande av dödsstraff

Bakgrund

FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter stadgar inte dödsstraffets avskaffande utan endast begränsningar i dess användande. Enligt konventionen får dödsstraffet endast utmätas för de allvarligaste brotten och inte för brott som begås av personer under 18 år.

Denna uppenbara svaghet i det grundläggande skyddet för de mänskliga rättigheterna har Sverige under trettio år sökt bota. Redan 1959 tog Sverige initiativ till att föra upp frågan om dödsstraffets avskaffande i FN. Enda resultat blev att FNs ekonomiska och sociala råd fick i uppdrag att studera frågan. Så skedde under närmare tio år. Fortsatta svenska ansträngningar ledde till att FN genom att anta en resolution 1971 för första gången slog fast att målet var ett fullständigt avskaffande av dödsstraffet. Det var så långt man då kunde komma. År 1980 lade Sverige fram ett resolutionsförslag i FN om dödsstraffets avskaffande. En klar majoritet röstade för att frågan inte skulle behandlas. Sverige lade då tillsammans med Västtyskland fram ett förslag om ett frivilligt tilläggsprotokoll till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter i vilket tillträdande stater skulle åta sig att avskaffa och inte återinföra dödsstraffet. Förslaget stötte på stort motstånd. Ett utkast till frivilligt protokoll utarbetades dock av underkommissionen, och medlemsstaterna ombads komma med sina synpunkter på utkastet. Efter ytterligare nio år av diskussioner och analyser kunde MR-kommissionen vid sitt möte på våren 1989 utan omröstning vidarebefordra förslaget till ett frivilligt protokoll för avskaffande av dödsstraff till FNs generalförsamling där frågan skall behandlas under årets möte.

I Europa har Sverige och de övriga nordiska länderna också under lång tid verkat för ett avskaffande av dödsstraffet. Även här har arbetet varit förhållandevis framgångsrikt. Flertalet av Europarådets medlemsländer (17 länder) har nu undertecknat ett tilläggsprotokoll till den europeiska konventionen angående avskaffandet av dödsstraff i fredstid. Fjorton av dessa länder har ratificerat protokollet. Endast Turkiet praktiserar fortfarande dödsstraffet. Slutdokumentet från uppföljningsmötet i Wien om fred och säkerhet i Europa (ESK) tar på svenskt initiativ upp frågan om dödsstraffet genom att staterna enas om att fortsätta behandla frågan i samarbete inom ramen för internationella organisationer.

Enligt Amnesty International avrättades år 1988 1903 fångar i 35 länder. Det är det högsta noterade antalet sedan 1981. Den stora ökningen av antalet avrättningar under året förklaras av massavrättningar av politiska fångar i Iran. 58 länder utdömde dödsstraff till 1240 personer.

Vid utgången av 1988 hade enligt Amnesty International drygt 40% av världens länder avskaffat dödsstraffet i lag eller i praktiken. Sedan hösten 1988 har Kambodja avskaffat dödsstraffet. Ungern har avskaffat dödsstraffet för politiska brott. Italien har beslutat avskaffa dödsstraff under krigstid. Irland har antagit ett handlingsprogram för att avskaffa dödsstraffet och i Schweiz diskuteras frågan om att avskaffa dödsstraffet i krigstid. Libyska folkkongressen har beslutat att staten skall ha som mål att avskaffa dödsstraffet. Brasiliens konstituerande församling avslog under 1988 ett förslag om att återinföra dödsstraffet för brott enligt strafflagen. Detsamma skedde i brittiska parlamentets underhus.

Utskottet

Med stor tillfredsställelse välkomnar utskottet beslutet i MR-kommisionen och ECOSOC att förelägga generalförsamlingen för behandling ett frivilligt protokoll om avskaffande av dödsstraff. Det är utskottets förhoppning att protokollet kan antas i år.

Det är, som utskottet tidigare sagt, viktigt att arbetet på att avskaffa dödsstraffet även sprids till Europas östra delar. Vissa framsteg kan härvidlag skönjas. De östeuropeiska medlemmarna i ECOSOC röstade t.ex. för förslaget rörande det frivilliga protokollet. Ungerns avskaffande av dödsstraff för politiska brott är ett steg framåt.

Det är utskottets förhoppning att det fortsatta arbetet inom ramen för ESK på den mänskliga dimensionen skall kunna göra framsteg även vad gäller avskaffandet i hela Europa av dödsstraffet.

Härmed får yrkande 11 i motion U505 anses besvarat.

5. Handikappades rättigheter

Enligt världshälsoorganisationens (WHO) beräkningar är mellan sju och tio procent av världens befolkning handikappade. Det innebär att mellan 340 och 480 miljoner människor har någon form av handikapp: rörelsehinder, synskador, hörselskador, talsvårigheter eller utvecklingsstörning. Ca 270 – 370 miljoner av de handikappade bor i u-länderna. Av dessa är ca hälften, 150 miljoner, barn.

Trots detta var det först mot mitten av 1970-talet som handikappfrågorna började uppmärksammas i FNs arbete. År 1975 antog generalförsamlingen en förklaring om de handikappades rättigheter. Året därpå antog församlingen en resolution om att göra 1981 till ett internationellt år för handikappade. År 1982 utropade FNs generalförsamling perioden 1983–1992 till FNs handikappår. Samtidigt

antogs ett världsaktionsprogram för handikappade. Programmet, som är avsett att utgöra riktlinjer för det internationella handikapparbetet, utarbetades av en rådgivande FN-kommitté där bl.a. Sverige ingick.

Ett expertmöte i FNs regi utarbetade år 1987 rekommendationer för hur handikapparbetet skulle utföras fram till handikappårtiondets slut. Bl.a. rekommenderades en konvention mot diskriminering av handikappade. Expertmötet rekommenderade också att FN satsar utökade resurser bl.a. till UNDP och till FNs center för social utveckling och humanitära frågor i Wien (CSDHA) för genomdrivandet av världsaktionsprogrammet. Vidare rekommenderades att medlemsstaterna i sina ansökningar om stöd från UNDP inkluderar åtgärder på handikappområdet samt att FNs medlemsstater stöder och samråder med handikapporganisationer samt stimulerar till bildandet och utvecklandet av sådana organisationer. Rekommendationerna har behandlats vid generalförsamlingens möte 1987 och 1988 där det bl.a. beslutades att medlemsländerna skall inkomma med synpunkter på rekommendationerna och att FNs generalsekreterare skall utarbeta en studie över hur FN-systemet bäst skall kunna markera slutet av handikappårtiondet år 1992. I studien skall generalsekreteraren lämna rekommendationer för hur handikappfrågan skall behandlas efter år 2000. Studien har presenterats vid den pågående generalförsamlingen där Sverige även framförde vår avsikt att ta initiativ till en konvention om de handikappades rättigheter.

Handikapparbete bedrivs inom många av FNs fackorgan. Centret för social utveckling och humanitära frågor (CSDHA) är centralinstans för samordning och övervakning av världsaktionsprogrammets förverkligande, liksom för revision och utvärdering av programmet. Vid centret finns en särskild handikappenhets.

Utskottet

Utskottet stöder ett fortsatt starkt svenskt agerande i FN för att de handikappades rättigheter skall skyddas och främjas. Det initiativ till en internationell konvention om handikappades rättigheter som regeringen tagit vid 1989 års generalförsamling är ett viktigt steg i detta arbete.

Som utskottet redan tidigare har framfört (1988/89:UU6) har världssamfundet en skyldighet att tillse att handikappade likaväl som övriga har rätt till ett fritt och oberoende liv som ger möjlighet till självförverkligande. Det arbete som pågår i underkommissionen rörande mänskliga rättigheter och handikapp spelar därvidlag en stor roll.

Det är också av stor vikt att de handikappades behov inordnas som en del i den löpande planeringen av samhällets alla sektorer. Handikappfrågorna har därvid sin naturliga plats i det allmänna utvecklingsarbetet inom FNs organ, något som bör återspeglas i större utsträckning än hittills t.ex. i UNDPs verksamhet. Ökade möjligheter bör ges till de handikappade själva att bl.a. genom sina organisationer delta i och utforma åtgärder för att förbättra sin situation.

6. Ofrivilliga försvinnanden

Bakgrund

Ofrivilliga försvinnanden har länge använts av vissa regimer som en metod att sprida terror och göra sig av med motståndare utan att regimen kan ställas till ansvar. Om en person försvinner och senare hittas mördad finns det inga bevis och inga vittnen. Innan denna terrormetod började uppmärksammas var det ett bekvämt sätt för olika regimer att på samma gång kunna krossa politiskt motstånd och behålla en respektabel och demokratisk fasad. Denna kränkning av de mänskliga rättigheterna utnyttjas i många av världens länder. Det finns bedömare som anser att över 100 000 personer har försvunnit på detta sätt under senare år. Många fall rapporteras dock inte.

Det finns en arbetsgrupp under MR-kommissionen som följer upp rapporter om ofrivilliga försvinnanden. Under 1988 erhöll arbetsgruppen 4200 anmälningar om försvinnanden. De länder som mest förekommer i anmälningarna rörande detta brott mot de mänskliga rättigheterna är Colombia, El Salvador, Peru och Filippinerna. Arbetsgruppen hade under året gjort ett besök i Colombia för att studera förhållandena och funnit starka indikationer på att militären och säkerhetsstyrkor i landet var inblandade i de ofrivilliga försvinnanden som äger rum. Arbetsgruppens arbete försvåras av att vissa regeringar har vägrat samarbeta med arbetsgruppen beträffande anklagelser om att ofrivilliga försvinnanden förekommer i deras länder. Länderna i fråga är Afghanistan, Angola, Chile, Guinea, Iran, Nepal och Seychellerna.

(För ytterligare bakgrund hänvisas till 1988/89:UU6 s. 20—21)

Utskottet

De regimer som använder sig av försvinnande som ett sätt att bli av med oppositionella gör sig skyldiga till grova kränkningar av existerande folkrättsliga regler. Arbetsgruppen mot ofrivilliga försvinnanden utför ett gott arbete och är värd ett aktivt stöd, moraliskt såväl som i form av ökade resurser. Utskottet delar härvid den uppfattning som framförs i motion U543. Utskottet delar även uppfattningen att alla ansträngningar bör sättas in för att förstärka efterlevnaden av de internationella konventioner rörande mänskliga rättigheter som finns och som bl.a. är ägnade att skydda mot ofrivilliga försvinnanden.

Däremot anser inte utskottet att en FN-deklaration med innebörd att ofrivilliga försvinnanden är ett brott mot mänskligheten skulle förbättra möjligheterna att komma till rätta med denna kränkning av de mänskliga rättigheterna.

Yrkande 14 i motion U543 avstyrks därmed.

Bakgrund

År 1984 tillsatte MR-kommissionen en öppen arbetsgrupp som skall utarbeta en deklaration om rätten och ansvaret för individer, grupper och samhällsorgan att främja och skydda universellt erkända mänskliga rättigheter och grundläggande friheter (MR-försvare). Sverige har aktivt deltagit i arbetet som dock går långsamt framåt.

Vid mötet i Paris 1989 om den mänskliga dimensionen inom ramen för ESK lades ett förslag fram om rätten att främja och skydda mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Sverige var medförslagsställare.

Utskottet

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion U543 om att skyddet måste förstärkas för advokater och andra som arbetar för att skydda och främja de mänskliga rättigheterna. MR-kommissionens arbetsgrupp för utarbetande av en deklaration rörande denna fråga bör även fortsättningsvis få ett aktivt svenskt stöd. Kravet på en särskild övervakningskommission för MR-försvare borde enligt utskottets uppfattning kunna ingå i deklarationen. Att separat ta upp denna fråga innan arbetsgruppen har avslutat sitt arbete torde dock enligt utskottets uppfattning dels vara dömt att misslyckas, dels riskera att hindra det arbete som redan pågår.

Härmed får yrkandena 2 och 5 i motion U543 anses besvarade.

8. Internationell kontroll av fängelser

Bakgrund

Internationella rödakors-kommittén (ICRC) har enligt vad som stadgas i 1949 års Genèvekonventioner rätt att besöka såväl krigsfångar som civila som är fängslade i samband med en konflikt (artikel 126 i konventionen angående krigsfångars behandling och artikel 143 i konventionen angående skydd av civilpersoner under krigstid.)

ICRC har även efter avtal med ett berört land rätt att besöka politiska fångar eftersom dessa fångars situation i mycket kan liknas vid krigsfångars. ICRC arbetar bara för politiska fångar i områden med inre oroligheter och spänningar.

FNs medlemsstater har inte antagit någon internationell norm som direkt inriktar sig på förhållanden i fängelser. I det omfattande normsystem som skapats inom FNs ram finns dock redan regler ägnade att skydda människor i fängsligt förvar. 1966 års konvention om medborgerska och politiska rättigheter innehåller t.ex stadganden om individers rätt till liv och personlig säkerhet, rätten att inte behöva utsättas för godtyckligt frihetsberövande, rätten till likhet inför lagen, rätten till

en rättegång samt rätten att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning. I samma konvention stadgas att de personer som frihetsberövats skall behandlas humant och med respekt. Åtalade skall hållas åtskilda från dömda och behandlas därefter. Barn skall hållas åtskilda från vuxna och ges så snabb rannsaking som möjligt. Fångvården skall enligt 1966 års konvention ha som syfte att förbättra och socialt rehabilitera fångar. Ingen skall enligt konventionen fängslas på grund av oförmåga att uppfylla en kontraktsskyldighet.

Förutom 1966 års konvention om medborgerliga och sociala rättigheter antogs år 1984 en separat konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Konventionen innehåller bl.a. bestämmelser om att dess övervakningskommitté kan göra utredningar och besök i stater där uppgifter om tortyr förekommer. Därtill har ett antal deklarationer och resolutioner antagits som bl.a. behandlar politiska och fackliga fångars mänskliga rättigheter, regler för fångars behandling (1977), regler för minderåriga fångars behandling (1977), regler för rättsväsendets effektivitet och oavhängighet (1985), uppföranderegler för polispersonal (1979), skyddsregler för dödsdömdas rättigheter (ECOSOC 1984), kod för medicinsk etik (1982), grundläggande rättskipningsprinciper vid offer för brott och offer för maktmissbruk (1985), samt principer för skydd av alla personer under någon form av fängsligt förvar (1988).

Under årets möte med MR-kommissionen framlades ett förslag om tilläggsprotokoll till 1984 års tortyrkonvention om inspektion av fångelser. Frågan uppskötts till kommissionens möte 1991 bl.a. för att kommissionen skulle kunna få tillfälle att studera hur den europeiska tortyrkonvention som trädde i kraft 1 februari 1989 kommer att verkställas i praktiken. Den europeiska konventionen innehåller stadganden om en övervakningskommitté som skall tillse att konventionsstaterna uppfyller sina åtaganden. Kommittén kan besöka ett land för att undersöka rapporter om tortyr.

Utskottet

Utskottet får konstatera att det i dag finns ett utvecklat regelsystem avseende skyddet av de mänskliga rättigheterna. Detta gäller även behandlingen av fängslade personer. En strikt efterlevnad av såväl de bindande regler som antagits som de rekommendationer som FN givit skulle säkerställa att fångar runt om i världens fängelser skulle få en human och rättvis behandling. Så är dessvärre som bekant inte fallet. Som utskottet redan tidigare framfört måste arbetet inom FN på detta området i ännu högre grad än vad som nu är fallet inriktas på att tillse att existerande regler och principer efterlevs av medlemsstaterna. Här har regeringarna stor hjälp att hämta från olika frivilliga organisationer. Vad gäller inspektion av förhållanden i fängelser spelar ICRC en unik roll. De många frivilliga organisationer som lokalt övervakar fångars mänskliga rättigheter utför även i många fall ett viktigt arbete.

Utskottet förutsätter att regeringen kommer att följa denna frågas behandling i MR-kommissionen, Europarådet samt i andra relevanta fora.

Härmed får yrkande 4 i motion U521 anses besvarat.

9. Förbud mot plastkulor

Bakgrund

Plastammunition används i Nordirland och på de ockuperade palestinska områdena. Enligt en rapport från svenska Rädda barnen (februari 1989) synes introduktionen av plastkulor samt sanktionen från den israeliska försvarsministern av ett vidsträckt bruk av denna ammunition mot slutet av år 1988 ha lett till en dramatisk ökning av antalet skottskadade palestinier jämfört med tidigare under året. Rädda barnen jämför plastkulor med skarp ammunition i de fall då skottet avlossas på nära håll och kulan träffar kroppens mjuka delar. FNs hjälporganisation för Palestinaflyktingar (UNRWA) jämför i sin dokumentation plastkulor med skarp ammunition. Det finns i den internationella lagstiftningen inga särskilda regler rörande bruket av vapen på ockuperade områden. Samma regler gäller som vid konflikt.

Fjärde Genèvekonventionen av år 1949 innehåller en generell regel om human behandling av civilbefolkningen på ockuperade områden.

Utskottet

Utskottet har tidigare behandlat frågan om förbud mot plastkulor (1989/90:UU6) och därvid konstaterat att det är djupt tragiskt att denna typ av ammunition används mot civilbefolkning. Plastkulor har i flera fall bl.a. allvarligt skadat och dödat barn.

Det finns dock i dag inga folkrättsliga förbud mot den typ av plast eller splitterkulor som används på de ockuperade palestinska områdena.

De regler som skulle kunna tyckas vara tillämpliga är bl.a. FNs vapenkonvention av år 1980 som behandlar särskilt inhumana vapen och 1977 års första tilläggsprotokoll till 1949 års vapenkonventioner som bl.a. innehåller ett förbud mot användning av vapen som förorsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Utskottet får dock konstatera att varken plast- eller splitterkulor täcks av föreliggande konventioner. (Även om så vore fallet har Israel inte anslutit sig till vare sig 1980 års vapenkonvention eller 1977 års tilläggsprotokoll till 1949 års vapenkonventioner.)

Vad gäller Nordirland får utskottet även i år konstatera att det hittills inte ansetts möjligt att införa folkrättsligt bindande förbud mot s.k. kravallvapen för mötande av inre oroligheter. Hur olika stater utrustar sin polis och sina säkerhetsstyrkor har ansetts vara en fråga

som faller under vederbörande stats suveräna rättigheter. Utskottet utgår ifrån att regeringen kommer att fortsätta sina ansträngningar för att internationellt reglera användandet av denna typ av ammunition.

1989/90:UU5

Härmed avstyrks yrkande 13 i motion U505 och yrkande 3 i motion U545.

10. Mänskliga rättigheter i Sovjetunionen

Motion U505 tar upp de sovjetiska judarnas situation, och det konstateras att många frågor återstår att lösa om judarna skall få sina mänskliga fri- och rättigheter tillgodosedda, bl.a. rätten att emigrera. I motion U510 tas ett fall av förvägrat utresetillstånd upp. I Motion U551 krävs att den svenska regeringen skall ta upp bruket av administrativa hinder mot utresetillstånd från Sovjetunionen med de sovjetiska myndigheterna.

Utskottet

Sedan de tre motionerna rörande den sovjetiska emigrationspolitiken skrevs (januari 1989) har stora framsteg skett i Sovjetunionen vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna. I en rapport som Amnesty International presenterat i oktober 1989 framförs att antalet politiska och samvetsfångar minskat dramatiskt, tvångsintagningar på mentalsjukhus har likaså minskat och tidigare intagna har frisläppts. Den genomgripande översyn av det sovjetiska rättssystemet som igångsattes 1987 visar på en ny syn på individens rättigheter och syftar enligt vad utskottet kan förstå till att lägga grunden till en rättsstat i europeisk mening. Bl.a. kommer en ny samvetsfrihetslag som enligt de utkast som presenterats tillåter religiös fostran och en vidgad rätt för medborgare att bilda religiösa samfund. Annan lagstiftning som aviserats gäller pressen och statens säkerhet samt en reviderad strafflagstiftning.

Av betydelse för de motioner som utskottet nu har att behandla är de nya utresebestämmelser som förväntas kunna antas under våren 1990. Enligt denna lagstiftning skall alla medborgare ha rätt att lämna sitt land. De undantag till denna regel som kommer att finnas kvar skall uttryckligen stadfästas i lagen. Bland de undantag som kommer att kvarstå är sekretesskäl. En liberalare tillämpning av dessa har aviserats. Likaså skall i den nya lagen införas någon form av tidsbegränsning för hur länge sekretesskäl skall kunna åberopas. Huruvida det administrativa hinder mot utresa som tas upp i motion U551 s.k. financial waiver kommer att kunna åberopas måste detta, enligt vad utskottet förstår, således stadfästas i lag vilket uppenbart skulle strida mot 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter som Sovjetunionen anslutit sig till.

Utskottet välkomnar den utveckling som äger rum i Sovjetunionen. Den sovjetiska regeringen har uttryckt sin föresats att godkänna individuell klagorätt genom att tillträda tilläggsprotokollet till 1966 års

konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Sovjetunionen har infört vissa begränsningar i bruket av dödsstraff. Därtill har den sovjetiska befolkningen under de senaste åren fått ökad åsikts-, organisations- och mötesfrihet.

Utskottet konstaterar dock att det fortfarande finns politiska fångar i sovjetiska arbetsläger, fängelser och mentalsjukhus. Fortfarande kan myndigheterna förbjuda eller upplösa fredliga demonstrationer eller möten. Fortfarande kan personer dömas till efter förhållandena hårda straff enbart för deltagande i ett möte. Fortfarande utmäts och verkställs dödsstraff. Fortfarande föreligger förändringar av det sovjetiska rättssystemet endast i form av förslag. Fortfarande måste personer ha utresetillstånd för att få lämna landet.

Antalet personer som emigrerade från Sovjetunionen uppgick under år 1988 till ca 90 000 vilket var en stor ökning jämfört med tidigare år. Huvuddelen av emigranterna var judar, tyskar och armenier. Antalet judar som beräknas utvandra i år beräknas uppgå till 50 000.

Vad gäller situationen för Georgi Samoilovich får utskottet liksom tidigare år konstatera att riksdagen inte tar upp enskilda fall. Enligt vad utskottet erfar befinner sig professor Samoilovich nu i Storbritannien.

Det är utskottets förhoppning att den positiva utvecklingen i Sovjetunionen mot ett rättssamhälle med respekt för mänskliga rättigheter skall fortsätta.

Med det ovan anförda får yrkande 7 i motion U505 och motion U551 anses besvarade. Motion U510 avstyrks.

11. Mänskliga rättigheter i Rumänien

Bakgrund

Rumänien har anslutit sig till FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt undertecknat slutakten från konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (Helsingfordokumentet). Rumänien anser dock att ESK-åtagandena endast behöver uppfyllas efter landets egna önskemål och att kritik t.ex. mot brott mot den rumänska befolkningens mänskliga rättigheter utgör inblandning i inre angelägenheter. Vad avser slutdokumentet från uppföljningsmötet i Wien har Rumänien uttryckligen tagit avstånd från olika avsnitt i dokumentet som avser mänskliga rättigheter inkl. den s.k. mekanismen i dokumentets avsnitt om mänskliga rättigheter. Rumänien kritiserades därför skarpt vid det uppföljningsmöte rörande den mänskliga dimensionen som hölls i Paris 1989. Många ESK-stater, däribland Sverige, har förklarat att de ej godtar Rumäniens reservation mot delar av ett dokument som antagits enhälligt. Rumänien deltog emellertid i debatten vid mötet i Paris.

Vid MR-kommissionens möte 1989 beslöt kommissionen tillsätta en rapportör som skall granska de mänskliga rättigheterna i Rumänien. Den resolution som låg till grund för beslutet hade framlagts av

Sverige. I resolutionen påtalas de allvarliga kränkningarna mot mänskliga rättigheter i stort som förekommer i Rumänien. Specifikt påtalas det s.k. byssystematiseringsprogrammet, de växande hindren för nationella minoriteter att bevara sin kulturella identitet samt det faktum att rumäner flyr till grannländer på grund av brotten mot deras mänskliga rättigheter.

Europarådets parlamentariska delegation antog vid sitt höstmöte 1989 en resolution rörande situationen för minoriteter i Rumänien. Resolutionen stöder användandet av den övervakningsmekanism som antagits i slutdokumentet från ESK-uppföljningsmötet i Wien för vidare kritik av Rumänien. Medlemsstaterna ombeds stödja systemet med vänortssamarbete mellan olika europeiska städer och hotade rumänska byar. Medlemsstaterna anmodas vidta sanktioner mot den rumänska regeringen medan befolkningen skall ges livsmedelsbistånd genom frivilliga organisationer. De rumänska myndigheterna anmodas ta emot en studiegrupp från Europarådet som ytterligare skall studera situationen i landet.

Utskottet

De tre motioner som väckts i frågan kräver samtliga att Sverige internationellt påtalar brotten mot de mänskliga rättigheterna samt ser till att situationen i Rumänien tas upp i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna. Så har också skett. Utskottet utgår ifrån att Sverige även fortsättningsvis kommer att noga bevaka hur Rumänien respekterar sin befolknings mänskliga rättigheter.

Härmed får yrkande 4 i motion U505, yrkande 3 i motion U521 och den del av yrkande 7 i motion U541 som behandlar Rumänien anses besvarade.

12. Mänskliga rättigheter i Albanien

Bakgrund

I motion U549 tas situationen för de mänskliga rättigheterna i Albanien upp. Motionären konstaterar att Albanien envist hållit fast vid en hård kommunism och att det pågår ett brutalt förtryck av oliktankande, etniska minoriteter och religiösa grupper. Människor som kritiserar de ekonomiska eller politiska förhållandena i landet eller offentligen ger uttryck för eller söker sprida sin religiösa övertygelse riskerar fängelse i mellan tre och tio år. Långa fängelsestraff och dödsstraff kan utmätas om "brottet" är allvarligare. Omvärldens uppmärksamhet på de kränkningar som begås i Albanien har dock varit begränsad. Som konstateras i motionen råder en rigorös censur, och utlänningsmöjlighet att röra sig i landet är begränsade.

Amnesty International tar i sin årsrapport 1989 upp situationen i Albanien och konstaterar att samvetsfångar hålls i förvar i fängelser eller straffläger med stöd av lagar som allvarligt inskränker vissa

mänskliga rättigheter. Rättsskyddet är otillräckligt för politiskt åtalade, och fängelseförhållandena är svåra. Ett stort antal brott i strafflagen är belagda med dödsstraff. På grund av censuren i landet är det svårt att få upplysningar, men av allt att döma satt de flesta samvetsfångar i fängelse för att de sökt hävda sin yttrande- och rörelsefrihet. Försök att lämna Albanien utan tillstånd straffas med minst tio års fängelse eller döden. Även släktingar till personer som lämnat landet utan tillstånd interneras.

Albanien har inte antagit 1966 års konventioner rörande de mänskliga rättigheterna. Albanien har 1984–1988 behandlats under MR-kommissionens underkommissions konfidentiella möten enligt den s.k. 1503-proceduren. Fram till 1988 beslutade dock kommissionen att inte offentligt behandla Albanien. Eftersom ingen förbättring skett under åren och eftersom albanska regeringen vägrat samarbeta med kommissionen beslöts 1988 att hädanefter ta upp landets brott mot mänskliga rättigheter till offentlig behandling och att offentliggöra de anmälningar mot Albanien som inkommit till kommissionen. När frågan togs upp vid mötet med FNs ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) på våren 1988 beslöt rådet med minsta möjliga röstövertikt att inte följa kommissionens rekommendation. Under årets möte med MR-kommissionen beslutades dock att behandla situationen för mänskliga rättigheter i Albanien vid kommissionens nästa möte. Sverige röstade för resolutionen.

Anmälningar mot Albanien om religiös ofördragsamhet har tagits upp av MR-kommissionens särskilde rapportör för dessa frågor.

Utskottet

Det är uppenbart att allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna begås i Albanien. Utskottet välkomnar MR-kommissionens beslut att offentligt behandla Albanien vid sitt nästa möte. Samtidigt som det är viktigt att i internationella fora kritisera ett land för dess brott mot mänskliga rättigheter är det naturligtvis betydelsefullt att i direkta kontakter med landet ta upp befolkningens situation. En albansk öppning mot omvärlden vore en positiv utveckling och skall naturligtvis så långt det låter sig göra av den svenska regeringen användas till att försöka förmå den albanska regeringen att respektera de mänskliga rättigheterna.

Vad gäller utrikesförvaltningens bevakning av Albanien sköts denna från ambassaden i Belgrad. Som också framförs i motion U549 är censuren i landet rigorös och möjligheterna för utlänningar att röra sig i landet mycket begränsade. Möjligheterna att undersöka hur befolkningens mänskliga rättigheter upprätthålls torde enligt utskottets uppfattning under de förhållanden som nu råder inte förbättras genom att Sverige öppnar en ambasad. Regeringen bör dock via ambassaden i Belgrad noga följa utvecklingen i landet och närhelst tillfälle bjuds påtala brotten mot de mänskliga rättigheterna som förekommer, t.ex.

religiös ofördragsamhet. Skulle den albanska regeringen i ökad utsträckning öppna landet för kontakter med andra länder så kommer Sverige naturligtvis att bemöta detta positivt.

1989/90:UU5

Härmed torde motion U549 anses besvarad.

13. Mänskliga rättigheter i Turkiet

Bakgrund

Utskottet har under en följd av år behandlat frågan om mänskliga rättigheter i Turkiet, dels i samband med behandlingen av rapporten från den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska församling, dels i tidigare betänkanden om mänskliga rättigheter (senast 1988/89:UU6).

Respekten för de mänskliga rättigheterna ökar sakta i Turkiet. Politiska fri- och rättigheter återställs formellt och den turkiska regeringen ansluter sig till internationella folkrättsliga instrument avseende mänskliga rättigheter. Under året som gått har Turkiet accepterat Europadomstolens behörighet att pröva klagomål från enskilda. Tidigare har Turkiet anslutit sig till såväl FNs som Europarådets konvention mot tortyr. För ytterligare formella framsteg mot ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i Turkiet krävs dock i flertalet fall genomgripande lagändringar och i vissa fall ändringar i konstitutionen.

Det är också ännu långt kvar innan de åtgärder som vidtagits för att höja respekten för mänskliga rättigheter praktiskt börjar tillämpas t.ex. inom den turkiska rättskipningen. Dödsstraff utdöms. Sedan 1984 har dock ingen avrättning verkställts. Tortyr och misshandel är fortfarande vanligt förekommande trots anslutning till internationella konventioner. Rättskipningen är fortfarande långsam vilket medför att flera av de massrättegångar som inleddes i början av 1980-talet ännu inte avslutats (t.ex. rättegången mot turkiska fackliga huvudorganisationen DISK och fredsförbundet). Ett stort antal av de statstjänstemän som avskedades av militärregimen har fortfarande inte återfått sina tjänster. Fortfarande har inte utfärdats någon amnesti till de turkiska medborgare som flydde i början av 1980-talet under militärregimen. Dessa kan därför inte återvända utan risk för åtal.

Den fackliga lagstiftningen är trots vissa förbättringar fortfarande restriktiv och uteslänger stora grupper statsanställda från strejk och föreningsrätt. Åsikt friheten är begränsad genom restriktiv tillämpning av förbudet i konstitutionen mot åtgärder som syftar till att en "social klass" eller religiös rörelse skall överta statsledningen.

Den kurdiska minoriteten tillåts inte använda sitt språk officiellt eller i skrift.

Turkiet har under de senaste åren tagit emot ca 40 000 kurdiska flyktingar från Irak. Därtill har drygt 300 000 etniska turkar flytt från Bulgarien undan diskriminering. Av dessa har sedemera ca 25 000 återvänt.

Även om vissa framsteg skett under de gångna åren mot ökad respekt för de mänskliga rättigheterna i Turkiet så återstår mycket innan landet kan kallas en fullvärdig demokrati. Turkiets ansökan om medlemskap i EG har dock ökat ansträngningarna hos den turkiska regeringen att passa in i ett europeiskt demokratiskt sammanhang. Europarådet har under en följd av år noga bevakat utvecklingen i Turkiet och kritiserat de brott mot mänskliga rättigheter som förekommer. Även denna granskning har sannolikt bidragit till att påskynda den demokratiska utvecklingen i Turkiet. Sverige har i detta sammanhang spelat en mycket aktiv roll.

Europarådet torde komma att genomföra en s.k. "hearing" om de mänskliga rättigheterna i Turkiet under våren 1990. I och med det turkiska erkännandet av den individuella klagorätten kommer enskilda fall att kunna tas upp inför den europeiska MR-kommissionen och vidare inför domstolen. Det står alltså därmed var och en fritt att inför MR-kommissionen påtala brott mot mänskliga rättigheter som begås i Turkiet. Detta innebär t.ex. att den kurdiska minoriteten i Turkiet kan påtala brott mot sina rättigheter.

Antagandet av den europeiska tortyr-konventionen kommer att innebära att den övervakningskommitté som skall tillse hur staterna efterlever sina åtaganden besöker Turkiet. Utskottet vill i detta sammanhang uttrycka sin oro över att tortyr fortfarande används i turkiska fängelser.

Inom ramen för den s.k. mekanismen i slutdokumentet från ESK-uppföljningsmötet i Wien i januari 1989 kan medlemsstaterna påtala varandras brister i efterlevnaden av de åtaganden som gjorts avseende mänskliga rättigheter. Även vid konferensen om den mänskliga dimensionen tas missförhållanden upp i olika länder. Den svenska delegationen tog upp Turkiet vid det möte avseende den mänskliga dimensionen som hölls i Paris i juni 1989.

Möjligheterna att övervaka Turkiets väg mot demokrati och mänskliga rättigheter är alltså många. Europarådet spelar här en unik roll. Utskottet utgår från att regeringen och den svenska parlamentarikerdelegationen även fortsättningsvis kommer att noga följa denna fråga och ta erforderliga initiativ. Det är utskottets förhoppning att den positiva utveckling som trots allt inletts kommer att fortsätta.

Det sammanfaller inte med svensk praxis för Europarådsarbetet att, som yrkas i motion U514, riksdagen skall verka för att de svenska representanterna i Europarådet arbetar för att Turkiet ställs inför den europeiska MR-kommissionen. Riksdagen har inte möjlighet att föreskriva hur de svenska representanterna skall förhålla sig till frågor som behandlas i Europarådets parlamentariska församling.

Med det ovan anförda torde yrkandena 2 och 4 i motion U514 få anses besvarade. Motion U504, yrkande 1 i motion U514 samt yrkande 4 i motion U534 avstyrks.

Vad gäller stöd och hjälp till den fria fackföreningsrörelsen i Turkiet som framförs i motion U514, får utskottet liksom förra året konstatera att svensk fackföreningsrörelse sedan lång tid tillbaka har ett nära och fruktbart samarbete med såväl den turkiska fackliga huvudorganisationen DISK som direkt med olika fackliga förbund. I detta sammanhang vill utskottet påpeka det oacceptabla i att återvändande fackföreningsmedlemmar arresteras vid återkomsten till Turkiet. Utskottet noterar dock att det finns positiva tecken på att den lagstiftning som begränsar politiska fri- och rättigheter samt föreningsrätten kan komma att ändras.

Härmed får yrkande 3 i motion U514 anses besvarat.

14. Stöd till det kurdiska folket

Bakgrund

Utskottet har under en lång följd av år tagit upp kurdernas situation (senast 1988/89:UU6). En utförlig beskrivning av det kurdiska folkets situation och geografiska belägenhet har givits under tidigare behandling av frågan, och utskottet får hänvisa till dessa. (UU1982/83:4, UU 1983/84:12, UU 1985/86:2 och 21 samt UU 1987/88:4.)

Den kurdiska befolkningen finns utspridd över ett gränsområde mellan sex länder; Turkiet, Syrien, Irak, Iran, Sovjetunionen och Libanon. Den största befolkningsgruppen finns i Turkiet och beräknas uppgå till 10–12 miljoner kurder. Ca 5 miljoner beräknas bo i Iran, 2,5 miljoner i Irak, 800 000 i Syrien och mindre grupper i Sovjetunionen och Libanon.

Utskottet

De kurdiska minoritetsgrupperna lever i en utsatt situation i synnerhet i Irak. Förföljelserna mot den kurdiska minoritetsbefolkningen har i Irak efter krigsstilleståndet med Iran tagit sig bestialiska uttryck genom bombningar av byar och genom användandet av kemiska stridsmedel mot bl.a. kvinnor och barn. Det sålunda upptrappade våldet och förbrytelserna mot kurderna är bestraffning för att den kurdiska motståndsrörelsen stödde Iran under kriget. Tiotusentals kurder har på grund av detta flytt från sina hem, och många lever nu i svåra förhållanden i flyktingläger. Stora grupper har deporterats från de norra kurdiska områdena i landet till södra Irak.

Samtidigt som den kurdiska minoriteten i den irakiska grundlagen tillförsäkrats etniska och kulturella garantier samt regional autonomi med visst självstyre framför allt i kulturella frågor, pågår medvetna ansträngningar från den irakiska regimen att assimilera den kurdiska befolkningen och utplåna deras kurdiska särart. Samma politik förs i Turkiet där bl.a. det kurdiska språket är förbjudet.

Det är enligt utskottets mening oacceptabelt att kurdernas mänskliga rättigheter inte respekteras i de länder där de lever som minoritetsgrupper. De, liksom andra minoriteter, bör få leva i fred, få del av den ekonomiska utvecklingen och bibehålla sina kulturella särdrag.

Sverige försökte under årets möte tillsammans med andra stater att ta upp Iraks brott mot de mänskliga rättigheterna, bl.a. kurdernas situation, till behandling i MR-kommissionen. Detta lyckades tyvärr inte på grund av irakiskt motstånd med stöd av huvudparten av u-länderna i MR-kommissionen. Irak behandlades under den konfidentiella s.k. 1503-proceduren, men det beslöts att inte heller där vidare ta upp Irak.

Sverige kritiserade Irak i ett inlägg vid MR-kommissionen bl.a. för utomordentligt allvarliga kränkningar av rätten till liv. Sverige tog även upp situationen för den kurdiska minoriteten, bl.a. avrättningar av såväl vuxna som barn mellan 14 och 17 år.

MR-kommissionen har tillsatt en särskild representant som undersöker brotten mot mänskliga rättigheter i Iran. Därvid är naturligtvis även den kurdiska minoriteten inkluderad. Den rapportör som undersöker fall av summariska och godtyckliga avrättningar har även studerat, Iran bl.a. avrättningarna av fångar som uppges vara medlemmar av eller sympatisörer till organisationer som står i opposition till regeringen. Sverige tog i ett inlägg vid kommissionens möte bl.a. upp Iran och anmodade Iran att tillåta den särskilde representanten att få besöka landet och att ge begärd information om fall av summariska och godtyckliga avrättningar.

Regeringen bör enligt utskottets uppfattning fortsätta ansträngningarna att ta upp kurdernas mänskliga rättigheter till behandling i FN med syfte att förmå de länder där kurderna bor att respektera denna minoritets rättigheter. Kriget mellan Iran och Irak förde med sig oerhörda mänskliga lidanden inte minst bland kurderna. Det är utskottets förhoppning att fredsförhandlingarna mellan Irak och Iran även skall behandla kurdernas situation. Det torde dock bli svårt att väcka en bred internationell opinion i FN för den kurdiska frågan i sin helhet, vilket yrkas i motion U534.

Som utskottet tidigare framfört är Europarådet inte primärt forum för frågor rörande kurdernas situation och rättigheter, eftersom Turkiet endast är ett av de länder som har en kurdisk minoritet. Det faktum att Turkiet nu erkänt den enskilda klagorätten i Europarådet gör det dock möjligt även för den kurdiska minoriteten i Turkiet att väcka talan. Inom ramen för det svenska engagemanget för en demokratisk utveckling i Turkiet torde också kurdernas rättigheter kunna bevakas.

Utskottet utgår ifrån att regeringen tar alla tillfällen i akt att främja kurdernas mänskliga rättigheter såväl i internationella fora som i bilaterala kontakter med de berörda länderna.

Med det ovan anförda torde yrkande 5 i motion U505, yrkandena 1 och 3 i motion U524, yrkandena 1, 2 och 4 i motion U534, den del av yrkande 7 i motion U541 som behandlar mänskliga rättigheter i Irak och yrkande 1 i motion U550 få anses besvarade.

Vad gäller humanitärt bistånd till de kurdiska flyktingarna i Turkiet har den svenska regeringen via Röda korset bidragit med 2,65 milj.kr. Ytterligare 4 milj.kr. har ställts till förfogande för UNHCR att användas så snart organisationen tillåts komma och verka i flyktinglägren.

Till offer för kriget mellan Iran och Irak har regeringen via UNHCR skänkt 3 milj.kr. att användas för irakiska flyktingar i Iran (kurder). Drygt 10 milj.kr. har givits via FN och Internationella röda korset för andra insatser till förmån för krigets offer.

Därmed torde yrkande 2 i motion U524, yrkande 3 i motion U534 och yrkande 2 i motion U550 få anses besvarade.

15. Mänskliga rättigheter i Iran

Bakgrund

MR-kommissionen har utsett en särskild representant som skall undersöka Irans brott mot de mänskliga rättigheterna. Iran har även varit föremål för undersökning av den särskilde rapportör som tillsatts för att undersöka fall av summariska och godtyckliga rättegångar. Den särskilde representanten har i en rapport redogjort för det stora antal avrättningar som förekommer i Iran. Representanten har funnit det särskilt oroande att många av de avrättade redan hade varit dömda till och i färd med att avtjäna fängelsestraff. Många hade dessutom redan hunnit avtjäna sitt straff när de efter mycket summariska rättegångar avrättades.

Enligt Amnesty International avrättades mer än 1200 politiska fångar under 1988. Minst 142 avrättningar för allmänna brott verkställdes. I Iran förekommer tortyr och godtyckliga frihetsberövanden. Brottspåföljder som innebär grym, omänsklig eller förnedrande bestraffning var ytterst allmänna, bl.a. stympning och piskning. Religionsfrihet finns inte i praktiken. Inte heller åsiktsfrihet.

Sverige stod som medförslagställare till den resolution som antogs i MR-kommissionen och som kritiserar de olika brott mot mänskliga rättigheter som begås i Iran. Den särskilde representantens mandat förlängdes.

Utskottet

Regeringen måste fortsätta att inom MR-kommissionen aktivt verka för att Iran skall tillåta den särskilde representanten att besöka landet och i övrigt samarbeta med FN i dessa frågor. Regeringen bör även försättningsvis närhelst tillfälle erbjuds redovisa vår inställning till

mänskliga rättigheter och påtala de brott mot dessa rättigheter som begås i Iran, t.ex. avrättningarna, tortyren och avsaknaden av rättssäkerhet.

Vad gäller kravet i motion U502 att de ekonomiska förbindelserna med Iran skall upphöra till dess att Iran respekterar de mänskliga rättigheterna så tolkar utskottet detta som ett krav på ekonomiska sanktioner. Därvid får utskottet hänvisa till praxis enligt vilken sanktioner endast tillämpas efter beslut eller rekommendation av FNs säkerhetsråd (med Sydafrika som enda undantag).

Härmed får yrkandena 1 och 2 i motion U502, motion U526 samt den del av yrkande 7 i motion U541 som behandlar Iran anses besvarade. Yrkande 3 i motion U502 avstyrks.

16. Mänskliga rättigheter i Filippinerna

Bakgrund

President Aquino övertog vid sitt tillträde 1986 ett land som ekonomiskt och politiskt var ett konkursbo. Mänskliga rättigheter hade under den förre presidenten, Marcos, brutalt förtryckts.

Några av de första åtgärder som vidtogs under den nya regeringen var att återupprätta politiska demokratiska institutioner och garantera de mänskliga rättigheterna i konstitutionen. Filippinerna ratificerade t.ex. 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och tillträdde år 1989 tilläggsprotokollet om enskild klagorätt. År 1986 tillträdde Filippinerna FNs tortyrkonvention. Politiska fångar frigavs och en särskild kommission för mänskliga rättigheter upprättades i landet. Dödsstraffet avskaffades.

Yttrandefriheten är fullständig. Rätten att bilda och ansluta sig till politiska partier garanteras i konstitutionen. Detsamma gäller fackföreningsrätten. Församlings- och religionsfrihet finns.

Mänskliga rättigheter förtrycks dock fortfarande i Filippinerna. Orsaken härtill är dels stor fattigdom och ekonomisk och social polarisering, dels det inrikespolitiskt osäkra läget beroende på väpnad kamp mellan regeringen och de väpnade upprorsrörelserna (den kommunistiska Nya Folkarmén, den muslimska Morogerillan på Mindanao samt general Honasans organisation RAM).

Korruptionen och rättslösheten är utbredd. Människor som arbetar för att främja och försvara mänskliga rättigheter mördas och försvinner. Den arbetsgrupp för ofrivilliga försvinnanden som bildats under MR-kommissionen har erhållit många anmälningar om försvinnanden i Filippinerna.

Det är uppenbart att det förekommer allvarliga brott mot mänskliga rättigheter i Filippinerna. Ofrivilliga försvinnanden förekommer, MR-försvarare förföljs och dödas, det illa fungerande rättssystemet leder till att befolkningen tar lagen i egna händer. Medborgargarden som är knutna till militärmakten (Civilian Armed Forces, Geographic Units) som bl.a. består av tidigare privatarméer står för mord, övergrepp och trakasserier under förespegling att bekämpa statens fiender.

Enligt utskottets uppfattning är det regeringens skyldighet att påtala brott mot mänskliga rättigheter varhelst de förekommer. Filippinerna utgör inget undantag. Samtidigt vill utskottet framhålla att den filippinska regeringen öppet tillstår att brott mot mänskliga rättigheter förekommer och att ingenting kan rättfärdiga brott mot dessa grundläggande rättigheter. Regeringen försöker också komma till rätta med situationen — en ytterst svår uppgift.

Sverige ger bistånd till Filippinerna bl.a. via enskilda organisationer och i form av tekniskt samarbete via Beredningen för Internationellt Tekniskt Samarbete, BITS. BITS bidrar bl.a. med att bygga upp den offentliga förvaltningen och ge stöd till den administrativa infrastrukturen i Filippinerna i syfte att stärka demokratin och skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Den filippinska regeringen har klart uttalat sin vilja att komma till rätta med den otillfredsställande situationen i landet. Det är mot denna bakgrund utskottets uppfattning att Sverige bäst kan främja respekten för mänskliga rättigheter i Filippinerna genom att stödja de organisationer och institutioner som är aktiva på detta område, bl.a. via bistånd. Därtill skall naturligtvis alla kränkningar av mänskliga rättigheter som sker påtalas dels i MR-kommissionen, dels bilateralt med det berörda landet. Filippinerna utgör här inget undantag. Däremot finner inte utskottet det verkningsfullt att driva frågan om en rapportör i MR-kommissionen eller att detta skulle vara bästa vägen att främja de mänskliga rättigheterna i Filippinerna. Som utskottet redan tidigare i detta betänkande påpekat, är det mycket svårt att driva frågan om nya rapportörer för enskilda länder. I stället kan de rapportörer som granskar särskilda kränkningar mot mänskliga rättigheter, s.k. teman, särskilt ta upp kränkningar som begås av ett enskilt land t.ex. Filippinerna.

Yrkandena 1 och 2 i motion U546 avstyrks därmed.

17. Mänskliga rättigheter i Indonesien

Utskottet har under en lång följd av år behandlat mänskliga rättigheter i Indonesien, i synnerhet vad avser Östra Timors rätt till självbestämmande (senast 1987/88:14).

Den svenska regeringen har tagit avstånd från Indonesiens invasion och annektering av Östra Timor som ägde rum år 1975. Denna åsikt har under årens lopp redovisats offentligt upprepade gånger.

Det är samtidigt uppenbart att Östra Timor under de 14 år som förflutit efter invasionen successivt blivit allt fastare inlemmat i Indonesien. Detta har föranlett allt fler länder i världen att konstatera att Indonesien har överhöghet över Östra Timor.

Östra Timor är fortfarande ett i hög grad avskärmat område, vilket gör att det alltså är svårt att få fram allsidiga och objektiva upplysningar om situationen på ön. Utländska journalister och delegationer av olika slag har besökt Östra Timor, men deras rörelsefrihet har varit kringskuren. En viss motståndskamp, ledd av Fretilin, torde förekomma, men den är av allt att döma av begränsad omfattning.

FNs generalsekreterare har sedan 1982 generalförsamlingens uppdrag att genom konsultationer med alla berörda parter söka nå en lösning på den otillfredsställande situationen. Dessa konsultationer har hittills inte fått något genombrott. Den forna kolonialmakten Portugal deltar i konsultationerna och har i New York direkta kontakter med Indonesien i frågan. Portugal anser sig fortfarande ha ett administrativt ansvar för Östra Timor och kräver att områdets befolkning i någon form skall få avgöra sin egen framtid. I den gällande portugisiska grundlagen från år 1974 föreskrivs bl.a. att Portugal skall verka för självbestämmande för Östra Timor. Sedan 1987 planeras ett besök av en portugisisk parlamentsdelegation i Östra Timor, men ett sådant torde endast komma till stånd om delegationen garanteras frihet att resa runt i olika delar av området. Indonesien och Portugal har i princip överenskommit att besöket skall bli av.

Östra Timor-frågan har sedan 1982 inte förekommit på generalförsamlingens dagordning, bl.a. i väntan på att generalsekreterarens konsultationer skall ge något resultat.

Vad gäller Irian Jaya (tidigare Väst-Papua) antog generalförsamlingen år 1969 en resolution rörande Väst-Papuas införlivande med Indonesien. Sverige röstade för resolutionen. Resolutionen rör tillämpningen av 1962 års överenskommelse mellan Indonesien och den tidigare kolonialmakten Nederländerna om Västra Nya Guinea (Väst-Papua).

Efter FN-ledda förhandlingar hade år 1962 överenskommit att Indonesien skulle överta administrationen över den holländska kolonin för att senast 1969 hålla folkomröstning om områdets fortsatta status. Självbestämmandet genomfördes på indonesiskt vis med tillsatta konsultativa församlingar uppgående till sammanlagt 1025 personer. Församlingarna röstade enhälligt för att Väst-Papua skulle fortsätta att ingå i Indonesien. Den representant som FN tillsatt för att följa självbestämmanderättsakten konstaterade i sin rapport att en sådan ägt rum i enlighet med indonesisk praxis samt med de begränsningar som följt av territoriets geografiska karakteristika och den allmänna politiska situationen i området.

Situationen för mänskliga rättigheter i Indonesien är inte tillfredsställande. Ett undantag är religionsfriheten med förhållandevis stor tolerans. Dödsstraff används. Tortyr och misshandel av fångar förekommer, människor försvinner, rättssäkerheten är liten, domstolarna är inte fria utan korruperade etc. Situationen bedöms vara sämst i Östra Timor och på Irian Jaya.

Organisationer som bevakar och försvarar mänskliga rättigheter tillåts. ICRC får fritt verka i Östra Timor. Sedan 1 januari 1989 behöver utläningar inte tillstånd för att besöka Östra Timor. Besöks-tillstånd krävs däremot för utläningar på Irian Jaya. ICRC har dock insyn även där. Amnesty International konstaterade i sin rapport för 1989 att de begränsade möjligheterna att resa till och från Östra Timor samt myndigheternas övervakning av post och telefon gjorde det omöjligt att bedöma situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. Inga uppgifter har t.ex. erhållits från myndigheterna avseende hundratala människor från Östra Timor som ofrivilligt försvunnit under tidigare år. Vissa politiska fångar frigavs emellertid under 1987 och 1988.

FNs underkommission för förhindrande av diskriminering och skydd av minoriteter antog vid sitt möte i augusti 1989 en resolution om Östra Timor. I resolutionen anmodas bl.a. den indonesiska regeringen att tillåta besök på Östra Timor av MR-organisationer. Vidare rekommenderar underkommissionen att MR-kommissionen vid sitt nästa möte tar upp och diskuterar situationen på Östra Timor.

Utskottet

Den svenska inställningen till den otillfredsställande situationen på Östra Timor är välkänd för den indonesiska regeringen. Vår uppfattning har under årens lopp redovisats upprepade gånger.

Det är åter utskottets förhoppning att konsultationerna i FNs generalsekreterares regi skall leda till en lösning som går den timoresiska befolkningens legitima önskemål till mötes.

Vad gäller Irian Jaya får utskottet konstatera att Sverige accepterade Väst-Papuas införlivande i Indonesien genom ett antagande av resolution 2504 (XXIV) år 1969.

Frågan om direkt stöd till Fretilin och OPM har, vad avser den förstnämnda befrielseströrelsen, tidigare behandlats av utskottet. Utskottet konstaterade då (UU1987/88:20 s.86) att direkta bidrag till befrielseströrelser enligt svensk praxis endast bör utgå om FNs generalförsamling i en resolution med svensk anslutning uttalat sig till förmån för ett sådant stöd. Detta är inte fallet vare sig med Fretilin eller OPM.

Därmed avstyrks yrkandena 3, 4 och 5 i motion U501, yrkande 3 i motion U553 får anses besvarat.

De brott som begås mot mänskliga rättigheter i Östra Timor, på Irian Jaya och i Indonesien måste fördömas. Det är utskottets övertygelse att regeringen även framgent såväl inom ramen för FN som bilateralt kommer att arbeta för att demokrati och mänskliga rättigheter respekteras i Indonesien såväl som i andra länder där dessa rättigheter förnekas.

Vad gäller yrkandet i motion U501 om att Sverige skall lämna samarbetsorganet Intergovernmental group on Indonesia (IGGI) får utskottet liksom tidigare år framföra följande: Sverige deltar i likhet

med flertalet andra OECD-länder, bl.a. Norge, Danmark och Finland, sedan 1980 som observatör vid IGGIs årliga möten. Syftet med observatörskapet är att erhålla allmän ekonomisk, handelspolitisk och kommersiell information om Indonesien. Så länge regeringen och det svenska näringslivet bedömer att det svenska observatörskapet har ett informationsvärde, ser utskottet ingen anledning att förorda att detta upphör.

Yrkande 2 i motion U501 avstyrks därmed.

Via bl.a. fackliga organisationer har svenskt bistånd uppgående till drygt 100 000 kr. under 1988/89 givits till Indonesien. Katastrofbistånd via Internationella röda korset har tidigare gått till befolkningen i Östra Timor.

Utskottet anser att såväl katastrofbistånd som bistånd till demokratisk uppbyggnad och stöd till mänskliga rättigheter har en plats att fylla även i framtiden. Vad gäller vapenleveranser till Indonesien vilket tas upp i motion U501 får utskottet konstatera att den utförsel av krigsmateriel som äger rum till Indonesien endast gäller reservdelar och liknande utrustning som uppfyller kraven i de riktlinjer som gäller för krigsmaterielexporten.

Härmed avstyrks yrkande 1 i motion U501 och yrkande 2 i motion U553.

Världsbanken finansierar ett barnbegränsningsprojekt i Indonesien som administreras av den indonesiska staten. Även andra FN-organ, t.ex FNs befolkningsfond UNFPA, driver barnbegränsningsprogram som genomförs i samarbete med den indonesiska staten. Enligt vad utskottet erfar fungerar programmen som helhet väl och bygger på frivillighet. Vad gäller barnbegränsningsprojekt i Östra Timor utgår utskottet från att de genomförs i enlighet med de etiska riktlinjer som gäller för FNs arbete på detta område. Som framgår av bakgrunden ovan har MR-kommissionens underkommission i en resolution vid årets möte framfört en begäran till indonesiska staten att den måtte tillåta representanter från MR-organisationer att besöka Östra Timor. Utskottet utgår ifrån att den svenska regeringen även i fortsättningen kommer att bevaka situationen för mänskliga rättigheter i Indonesien och i Östra Timor.

Härmed torde yrkande 4 i motion U553 anses besvarat. Yrkande 5 i motion U553 avstyrks.

Bakgrund

I motion U552 yrkas stöd till den fredsplan i fem punkter för Tibet som Dalai Lama framlagt och som bl.a. går ut på att Tibet förklaras som fredszon, att kinesiska trupper dras tillbaka, att invandringen av kineser avbryts, att tibetanernas mänskliga rättigheter respekteras, att Tibets ekologi och kultur återuppyggs samt att en dialog inleds med Kina.

Amnesty International erhöll under 1988 ständiga rapporter om tortyr av fångar i Tibet. Flera hundra människor greps efter gatuprotester i Tibet, vissa släpptes men många hålls fängslade, de flesta utan rättegång och utan kontakt med anhöriga eller advokat. Enligt uppgifter till Amnesty International skall fredliga demonstranter ha skjutits av polis.

MR-kommissionens underkommission beslöt vid sitt möte 1989 att föreslå att MR-kommissionen 1990 skall behandla kränkningar av mänskliga rättigheter i Kina. Vid årets möte inom MR-kommissionen diskuterades situationen i Tibet i samband med behandlingen av folkens rätt till självbestämmande och under debatten om religiös ofördragsamhet.

Den svenska regeringen har aldrig ifrågasatt Kinas suveränitet över Tibet. Tibet åtnjuter viss självstyrelse som s.k. autonom region inom Kina.

Utskottet

Det är enligt utskottets uppfattning viktigt att nationella minoriteters mänskliga rättigheter och kulturella värden respekteras. Till de mänskliga rättigheterna hör rätten att genom fredliga demonstrationer fritt uttrycka sin åsikt. Det kan aldrig vara acceptabelt att möta sådana demonstrationer med våld eller undantagslagar såsom har skett i Tibet.

Den kinesiska regeringen har sedan flera år uttalat en vilja att korrigera följderna av den politik som fördes under 1960- och 1970-talen, t.ex. i Tibet. De senaste årens händelser när fredliga demonstranter fängslats, misshandlats och dödats och när undantagslagar införts inger dock stor oro.

Detta är emellertid en fråga som måste lösas genom en dialog och genom att undvika våld. Det är att välkomna att Dalai Lama uttryckligen tagit avstånd från allt bruk av våld.

Utskottet utgår från att regeringen även framgent med kinesiska företrädare tar upp situationen för de mänskliga rättigheterna i Tibet.

Därmed torde motion U552 få anses besvarad.

När Spanien år 1976, enligt en tidigare gjord utfästelse, dragit sig tillbaka från kolonin Spanska Sahara, annekterades området av Marocko och Mauretanien. Samtidigt utropade den sedan några år verksamma motståndsrörelsen Polisario landets självständighet under namnet Demokratiska sahariska arabrepubliken (RASD). Ett gerillakrig, som med större och mindre intensitet pågått sedan dess, inleddes. På ena sidan står Polisario — stött av Algeriet — och på den andra Marocko — sedan Mauretanien år 1979 ingått separatfred med Polisario och dragit sig ur sin del av området.

Enligt den uppgörelse som träffades mellan Spanien, Marocko och Mauretanien år 1975 skulle den sahariska befolkningen ges viss rätt till självbestämmande genom en icke folkvald nationalförsamling. Det närmare ansvaret för områdets avkolonisering överlät Spanien på FN.

FNs generalsekreterare har sedan 1985 tillsammans med OAU:s ordförande bedrivit ett medlingsarbete mellan parterna i syfte att uppnå ett vapenstillestånd i konflikten och en överenskommelse om formerna för en folkomröstning. En gemensam fredsplan framlades sommaren 1988 och accepterades i princip av parterna. Till de alltjämt utestående frågorna hör bl.a. omfattningen av den marockanska truppereduceringen, modaliteterna för eld-upphör samt den marockanska administrationens roll under folkomröstningen, m.m. I oktober utsåg generalsekreteraren Hector Gros Espiel från Uruguay till sin särskilde representant i Västra Sahara-frågan. I juli 1989 beslöt generalsekreteraren och OAU:s ordförande att sätta upp en teknisk kommission för att med parterna ytterligare klarlägga villkoren och tillvägagångssättet avseende nyssnämnda fredsplan.

Den saudiske kungen Fahd tog våren 1987 initiativet till en försoning mellan Marocko och Algeriet, vilket ledde till ett möte mellan de tre statscheferna i början av maj samma år. Mötet blev inledningen till en process som ledde till att Marocko och Algeriet i maj 1988 återupptog diplomatiska förbindelser. I januari 1989 hölls också för första gången direkta samtal mellan Kung Hassan av Marocko och representanter för Polisarios ledning. Något ytterligare möte har dock inte ägt rum därefter.

Vid 1989 års generalförsamling antogs enhälligt en resolution som stöder generalsekreterarens och OAU:s fortsatta ansträngningar att uppnå fred och en överenskommelse om formerna för en folkomröstning i Västra Sahara. I resolutionen ombeds Marocko och Polisario att samarbeta med OAU och FN samt fortsätta sin dialog med syfte att uppnå fred, stabilitet och säkerhet i regionen.

Även under MR-kommissionens möte 1989 antogs en resolution som anmodar de två parterna i konflikten att snarast uppta direkta förhandlingar om vapenstillestånd för att kunna genomföra folkomröstning om självbestämmande för Västra Saharas folk under överinseende av OAU och FN.

Utskottet har under en lång följd av år tagit upp frågan om Västra Sahara. Utskottet har därvid fastslagit att frågan är ett oavslutat kolonialt problem och att områdets framtid måste avgöras i enlighet med befolkningens fritt uttalade önskemål.

Sverige stöder tanken på en internationellt övervakad folkomröstning i Västra Sahara. Vi har röstat för detta under de år ärendet har behandlats av FNs generalförsamling.

Utskottet får konstatera att framsteg gjorts i denna fråga under det senaste året. Samtidigt får utskottet beklaga att arbetet går långsamt, något som inte gagnar det västsahariska folkets legitima rätt till genuint självbestämmande. Den fredsplan som FN och OAU lade fram den 30 augusti 1988 har i princip accepterats av både Marocko och Polisario. Planen förutsätter en folkomröstning i FNs och OAU:s regi om territoriets framtida status. Besvärliga förhandlingar återstår emellertid. Det är utskottets uppfattning att alla parter nu bär ett stort ansvar för att ta till vara de möjligheter till fred och självbestämmande för det västsahariska folket som nu bjuds.

Som utrikesministern framförde i riksdagen i maj 1989 ger regeringen sitt fulla stöd till FNs generalsekreterare och dennes särskilde representant i deras medlingssträvanden. Den svenska regeringen har också haft direkt kontakt med parterna. Utskottet utgår från att detta stöd kommer att fortgå.

Därmed torde yrkande 9 i motion U505 få anses besvarat.

20. Mänskliga rättigheter i Somalia

Somalia tillhör de länder som vid årets möte med MR-kommissionen behandlades konfidentiellt i enlighet med ECOSOC-resolution 1503 från år 1970. Kommissionen granskar där länder som enligt inkomna klagomål från organisationer och enskilda länder företer ett sammanhängande mönster av allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Även vid sitt nästa möte kommer kommissionen att behandla Somalia konfidentiellt.

Somalia har inte anslutit sig till 1966 års konventionen om de mänskliga rättigheterna eller till 1984 års tortyrkonvention.

Enligt Amnesty International som besökte Somalia under 1989 behövs grundläggande legala och institutionella reformer i landet för att de mänskliga rättigheterna skall kunna respekteras. Ändrade regler för säkerhetsstyrkornas uppträdande behövs även. I dag förekommer av statsmakten sanktionerade godtyckliga frihetsberövanden, politiska mord och avrättningar utan föregående rättsligt förfarande. Vissa positiva steg kunde förmärkas under början av innevarande år. I början av året utfärdade presidenten t.ex. en allmän amnesti för politiska fångar. Yttrande- och föreningsfriheten utvidgades också något. Dessa positiva tecken förbyttes dock snabbt till det motsatta i och med att personer som kritiserade regeringen massarresterades. Många av de arresterade avrättades därefter utan rättegång av den somaliska armén.

Somalia är ett av de länder som inte samarbetat med den särskilde rapportör för summariska eller godtyckliga avrättningar som tillsatts av MR-kommissionen.

1989/90:UU5

Utskottet

Somalia blev under årets möte med MR-kommissionen föremål för behandling enligt den konfidentiella s.k. 1503-proceduren. Sverige deltog därvid aktivt. Den svenska delegationen tog även upp situationen i Somalia under en dagordningspunkt som behandlar förhållandet i enskilda länder. Sverige noterade den somaliska regeringens löfte att rätta till situationen.

Det är utskottets förvisning att den svenska regeringen även i framtiden såväl inom MR-kommissionen som bilateralt kommer att följa hur mänskliga rättigheter respekteras i Somalia.

Härmed får yrkande 1 i motion U515 anses besvarat.

Sverige gav under budgetåret 1988/89 sammanlagt ca 13,5 milj.kr. i bistånd till Somalia. Härav gick 2 milj.kr. till livsmedelsbistånd och 1 miljon till katastrofbistånd. Utskottet utgår från att den generella svenska beredvilligheten att bistå vid katastrofer även i fortsättningen bör komma Somalia till del.

Därmed torde yrkande 2 i motion U515 anses besvarat.

21. Mänskliga rättigheter i El Salvador

I motion U544 yrkas att riksdagen skall uttala sitt stöd till det arbete för demokrati och nationellt oberoende som utförs av de två oppositionsorganisationerna i El Salvador FDR (Demokratiska Revolutionära Fronten) och FMLN (Fronten Farabundo Mari för Nationell Befrielse).

De många årens interna stridigheter i El Salvador har inneburit att allvarliga brott mot mänskliga rättigheter har begåtts och fortsätter att begås. Amnesty International väcker i sin årsrapport för 1989 allvarlig kritik mot tortyr, ofrivilliga försvinnanden, politiskt motiverade mord etc. El Salvador är ett av de få länder för vilka en särskild rapportör tillsatts för att granska de brott mot mänskliga rättigheter som begås i landet i fråga.

Vid årets möte med MR-kommissionen uttalade den särskilde rapportören stor oro över utvecklingen i El Salvador. De ekonomiska, sociala och kulturella mänskliga rättigheterna försämras alltmer för huvuddelen av landets befolkning, främst på grund av inbördeskriget och våldet i landet. Rapportören gör även FMLN ansvarig för denna försämrade situation. Enligt representanten synes regeringen i El Salvador utöva allt mindre kontroll över olika delar av statsförvaltningen, trots en uttalad vilja att förbättra situationen för de mänskliga rättigheterna i landet. I den resolution som antogs vid kommissionens möte förlängdes representantens mandat.

Den salvadorianska regeringen och FMLN uppmanas vidta åtgärder för att bättre skydda rätten till liv. En dialog mellan de politiska krafterna i landet uppmanas.

Resolutionsutkastet utarbetades av latinamerikanska stater, vilket innebar att den enligt bl.a.svensk uppfattning inte återgav den allvarliga situationen för mänskliga rättigheter i El Salvador. Sverige kritiserade vid mötet El Salvador för bl.a. dödsskvadronerna, förekomsten av summariska eller godtyckliga avrättningar, ofrivilliga försvinnanden samt att de som begår dessa brott mot mänskliga rättigheter inte ställs inför rätta. Det konstateras att inbördeskriget till del bär skulden för att befolkningens mänskliga rättigheter inte respekteras. Sverige betonade behovet av en dialog mellan de stridande parterna som kan leda fram till val i enlighet med Esquipulas 2-överenskommelsen.

Utskottet

Sedan motion U544 skrevs i januari 1989 har en politisk utveckling ägt rum i El Salvador som givit anledning till en viss strimma av hopp.

Regeringen under president Cristiani och FMLN bestämde under sommaren att inleda en dialog för att få ett slut på den väpnade konflikten och främja demokratiseringen och försoningen i El Salvador.

Vid ett första möte som hölls i Mexico i augusti ingick parterna en principöverenskommelse om en dialog. Enligt överenskommelsen skulle parterna träffas var 30:e dag för fortsatta förhandlingar.

Vid det möte som ägde rum i oktober lade FMLN fram en konkret fredsplan i tre faser med en inledande vapenvila som skall följas av politiska, rättsliga och militära åtgärder av regeringen. Även den salvadorianska regeringen lade i oktober fram ett förslag till fredsplan. Sedan dess har dessvärre våldet åter trappats upp i landet. Efter det att ett antal attentat mot civila ägt rum avbröt FMLN fredsförhandlingarna och inledde den 11 november en av de största offensiverna som ägt rum sedan inbördeskriget började för 10 år sedan. Utskottet får djupt beklaga att våld återigen härskar i El Salvador. Attentaten mot civila har fördömts av den svenska regeringen såsom varande kränkningar av principerna för de mänskliga rättigheterna.

Det är utskottets förhoppning att den dialog som inletts trots det inträffade kommer att kunna återupptas och att den skall leda till att de mänskliga rättigheterna börjar respekteras i El Salvador såväl av regeringen som av gerillan. En fredlig utveckling i landet är en grundförutsättning för att så skall ske. Den svenska regeringen har gett sitt uttryckliga stöd för Esquipulas-överenskommelsen.

Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att bevaka hur mänskliga rättigheter respekteras i El Salvador. Det humanitära bistånd som Sverige ger till Latinamerika utgörs till stor del av insatser för att främja mänskliga rättigheter och bistå politiskt förföljda. Biståndet är därvid också ett sätt att bidra till arbetet på en demokratisk utveckling i Centralamerika.

23. Mänskliga rättigheter i Guatemala

Mänskliga rättigheter förtrycks i Guatemala. I Amnesty Internationals årsrapport utpekas Guatemala för mord på oppositionella som utförs av säkerhetsstyrkorna och s.k. dödsskvadroner, tortyr, förföljelse av MR-försvarare, ofrivilliga försvinnanden och summariska och godtyckliga avrättningar. Vid MR-kommissionens möte kritiserades även Guatemala för att inte samarbeta med den särskilde rapportör som tillsatts för att undersöka upprepade fall av summariska och godtyckliga avrättningar. Guatemala tillhörde tidigare de länder för vilka en särskild representant utsetts för att bevaka hur landet respekterar de mänskliga rättigheterna. Efter att Guatemalas regering engagerat sig i arbetet på att förbättra situationen i landet drogs denna särskilde representant tillbaka, och Guatemala fick bli mottagare av rådgivning och bistånd från FN för att förbättra respekten för de mänskliga rättigheterna i landet.

Sverige kritiserade beslutet att ersätta den särskilde rapportören med enbart biståndsrådgivning till Guatemala eftersom situationen i landet fortfarande är så allvarlig att en internationell övervakning behövs.

Utskottet

Oavsett vilket land det gäller är det enligt utskottets uppfattning angeläget att vid alla tillfällen påtala brott mot de mänskliga rättigheterna.

Även sedan den nuvarande regimen i Guatemala kom till makten 1986 har mänskliga rättigheter kränkts. Enligt Amnesty Internationals årsrapport har situationen försämrats under 1989. Det är därför viktigt att fortsätta att nära granska hur den guatemalanska regeringen uppfyller de åtaganden som hör samman med att landet erhåller rådgivning och bistånd för att skydda de mänskliga rättigheterna i landet. Det faktum att landet inte längre har en särskild rapportör skall inte tas som intäkt för att landet i högre grad respekterar sin befolknings mänskliga rättigheter.

Rent principiellt är det enligt utskottets uppfattning viktigt att övervaka de länder som får bistånd i lika hög grad som de länder som får en särskild "övervaknings"-rapportör.

Det kan annars lätt uppkomma en situation varvid länder som accepterar att ta emot bistånd för att förbättra sitt skydd för mänskliga rättigheter därigenom anser att de "sluppit undan" och inte längre behöver stå till svars inför MR-kommissionen.

Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att följa utvecklingen i Guatemala vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna.

Härmed får motion U516 anses vara besvarad.

Chile tillhör de länder för vilka MR-kommissionen tillsatt en särskild rapportör som skall övervaka utvecklingen i landet vad gäller respekten för mänskliga rättigheter. Vid årets möte med MR-kommissionen förlängdes rapportörens mandat. I den rapport som presenterades för MR-kommissionen rekommenderade den särskilde rapportören Chiles regering att öka ansträngningarna att bringa klarhet i ett antal fall av politiskt betingade mord. Rapportören tog även upp behovet av skydd av fängslade personer mot övergrepp. Rapportören påtalade att fall av tortyr fortfarande tycks förekomma. Andra brott mot mänskliga rättigheter i Chile som påtalades såväl av rapportören som i Amnesty's årsrapport för 1989 är ofrivilliga försvinnanden och illegala rättsliga åtgärder mot journalister.

I den resolution som antogs vid MR-kommissionens möte konstateras att allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna fortfarande förekommer i landet och att de rättsliga och institutionella förhållanden som medger allvarliga brott mot mänskliga rättigheter förblivit intakta trots de viktiga positiva förändringar som skett i Chile under det senaste året. I resolutionen välkomnas att Chiles regering respekterat utgången av folkomröstningen i oktober 1988. Regeringen uppmanas verka för att en pluralistisk demokrati snarast återupprättas i landet och att mänskliga rättigheter inte längre kränks. MR-kommissionen framhåller att den chilenska regeringen bör reformera de politiska institutioner som möjliggör MR-brott, tillåta utredning av anklagelser om MR-brott, garantera rättsväsendets oberoende samt återupprätta de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna inkl. fackliga rättigheter.

Sverige kritiserade Chile vid MR-kommissionens möte och stod som medförslagsställare till den resolution som förlängde mandatet för den särskilde rapportören.

Utskottet

Sverige tillhör de länder som mest kritiskt granskat utvecklingen i Chile sedan den demokratiskt valda regeringens fall 1973. Såväl regeringen som de politiska partierna som är företrädade i riksdagen har genom kontakter med den demokratiska oppositionen i landet givit och fortsätter att ge sitt stöd till kampen för demokrati och mänskliga rättigheter i Chile.

Utskottet får med glädje konstatera att utvecklingen i Chile i dag i många stycken är hoppningivande. Den samlade oppositionen har på ett konstruktivt sätt lagt sina meningsskiljaktigheter åt sidan för att driva på den demokratiska processen och nominera en gemensam presidentkandidat till de allmänna val till presidentposten och till parlamentet som skall äga rum den 14 december 1989.

Utskottet välkomnar denna utveckling i demokratisk riktning i Chile.

Oppositionen har redan tillsammans med en rad skilda MR-organisationer utarbetat sitt regeringsprogram för skyddet av de mänskliga rättigheterna.

Sverige har alltsedan militärkuppen 1973 stött de krafter som har arbetat för att återupprätta demokratin i Chile. Den svenska regeringen har vid upprepade tillfällen under årens lopp med kraft påtalat och fördömt Pinochet-regimens brott mot de mänskliga rättigheterna. Sverige har i FN och i andra multilaterala fora verkat för att det internationella samfundet skall uppmärksamma och ta avstånd från den nuvarande diktaturens alla brott mot folkrätten och de mänskliga rättigheterna. Det är utskottets övertygelse att regeringen på alla vis kommer att söka bistå en ny demokratiskt vald regering i Chile. Enligt vad utskottet erfar förs redan en dialog med den chilenska oppositionen om det framtida biståndet till Chile inkl. stöd till flyktingar som har återvänt till hemlandet.

I motion U543 yrkas att svenskt bistånd skall gå till slumsanering. Mot bakgrund av vad som ovan anförts finner utskottet det inte lämpligt att redan nu, före valet i december, slå fast vilken typ av bistånd som kan bli aktuellt eller till vilka sektorer som detta kan komma att gå.

Härmed torde yrkandena 7 och 8 i motion U543 anses besvarade. Yrkande 9 i samma motion avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. *beträffande fullföljande av regelsystemet för mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U541 besvarade med vad utskottet anför,

2. *beträffande initiativ för att stärka det folkrättsliga regelsystemet*

att riksdagen förklarar yrkandena 3, 4 och 5 i motion 1989/90:U541 besvarade med vad utskottet anför,

3. *beträffande intensifierat svenskt agerande för att stärka respekten för mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1988/89:U521 besvarat med vad utskottet anför,

4. *beträffande ökade resurser för FNs centrum för mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 5 i motion 1988/89:U521 och yrkande 6 i motion 1988/89:U541 besvarade med vad utskottet anför,

5. *beträffande FN-universitet för mänskliga rättigheter*

att riksdagen avslår yrkande 10 i motion 1988/89:U505,

6. *beträffande FN-kommissarie för mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 12 i motion 1988/89:U505 besvarat med vad utskottet anför,

7. beträffande *regionala MR-domstolar*

att riksdagen avslår yrkande 10 i motion 1988/89:U543,

8. beträffande *initiativ för MR-krav vid skuldförhandlingar*

att riksdagen avslår yrkande 11 i motion 1988/89:U543,

9. beträffande *begränsning av vetorätten i säkerhetsrådet*

att riksdagen avslår yrkande 12 i motion 1988/89:U543,

10. beträffande *revidering av internationella domstolens stadga*

att riksdagen avslår yrkande 13 i motion 1988/89:U543,

11. beträffande *övervakningen av Helsingforsdokumentets efterlevnad*

att riksdagen förklarar yrkande 8 i motion 1988/89:U409 besvarat med vad utskottet anfört,

12. beträffande *folkrättens ställning*

att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1988/89:U505,

13. beträffande *UD-avdelning för mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion 1988/89:U543 besvarat med vad utskottet anfört,

14. beträffande *ratificering av FNs barnkonvention*

att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1988/89:U542 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. beträffande *barn i krig*

att riksdagen förklarar yrkandena 1 och 3 i motion 1988/89:U542, ifrågavarande del av yrkande 3 i motion 1988/89:U543 samt yrkande 6 i motion 1988/89:U547 besvarade med vad utskottet anfört,

16. beträffande *regionala institut för barns rättigheter*

att riksdagen avslår yrkande 15 i motion 1988/89:U505 och yrkande 4 i motion 1988/89:U543,

17. beträffande *exploatering av barn*

att riksdagen förklarar yrkande 14 i motion 1988/89:U505, motion 1988/89:U512 och ifrågavarande del av yrkande 3 i motion U543 besvarade med vad utskottet anfört,

18. beträffande *avskaffande av dödsstraff*

att riksdagen förklarar yrkande 11 i motion 1988/89:U505 besvarat med vad utskottet anfört,

19. beträffande *handikappades rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkande 16 i motion 1988/89:U505 besvarat med vad utskottet anfört,

20. beträffande *ofrivilliga försvinnanden*

att riksdagen avslår yrkande 14 i motion 1988/89:U543,

21. beträffande *skydd av försvarare av mänskliga rättigheter*

att riksdagen förklarar yrkandena 2 och 5 i motion 1988/89:U543 besvarade med vad utskottet anfört,

22. beträffande *internationell kontroll av fängelser*

att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1988/89:U521 besvarat med vad utskottet anfört,

23. beträffande *förbud mot plastkylor*

att riksdagen avslår yrkande 13 i motion 1988/89:U505 och yrkande 3 i motion 1988/89:U545,

24. beträffande *mänskliga rättigheter i Sovjetunionen*

att riksdagen med avslag på motion 1988/89:U510 förklarar yrkande 7 i motion 1988/89:U505 och motion 1988/89:U551 besvarade med vad utskottet anfört,

25. beträffande *mänskliga rättigheter i Rumänien*

att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1988/89:U505, yrkande 3 i motion 1988/89:U521 och ifrågavarande del av yrkande 7 i motion 1988/89:U541 besvarade med vad utskottet anfört,

26. beträffande *mänskliga rättigheter i Albanien*

att riksdagen förklarar motion 1988/89:U549 besvarad med vad utskottet anfört,

27. beträffande *mänskliga rättigheter i Turkiet*

att riksdagen med avslag på motion 1988/89:U504, yrkande 1 i motion 1988/89:U514 och yrkande 4 i motion 1988/89:U534 förklarar yrkandena 2 och 4 i motion 1988/89:U514 besvarade med vad utskottet anfört,

28. beträffande *hjälp till den fria fackföreningsrörelsen i Turkiet*

att riksdagen förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:U514 besvarat med vad utskottet anfört,

29. beträffande *stöd till det kurdiska folket*

att riksdagen förklarar yrkande 5 i motion 1988/89:U505, yrkandena 1 och 3 i motion 1988/89:U524, yrkandena 1, 2 och 4 i motion 1988/89:U534, ifrågavarande del av yrkande 7 i motion 1988/89:U541 och yrkande 1 i motion 1988/89:U550 besvarade med vad utskottet anfört,

30. beträffande *humanitärt bistånd till kurdiska flyktingar i Turkiet*

att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1988/89:U524, yrkande 3 i motion 1988/89:U534 och yrkande 2 i motion 1988/89:U550 besvarade med vad utskottet anfört,

31. beträffande *mänskliga rättigheter i Iran*

att riksdagen med avslag på yrkande 3 i motion 1988/89:U502 förklarar yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U502, motion 1988/89:U526 och ifrågavarande del av yrkande 7 i motion 1988/89:U541 besvarade med vad utskottet anfört,

32. beträffande *mänskliga rättigheter i Filippinerna*

att riksdagen avslår yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U546,

33. beträffande *stöd för mänskliga rättigheter i Indonesien*

att riksdagen med avslag på yrkandena 3, 4 och 5 i motion 1988/89:U501 förklarar yrkande 3 i motion 1988/89:U553 besvarat med vad utskottet anfört,

34. beträffande *krav på Sveriges utträde ur IGGI*

att riksdagen avslår yrkande 2 i motion 1988/89:U501,

35. beträffande *bistånd och vapenleveranser till Indonesien*

att riksdagen avslår yrkande 1 i motion 1988/89:U501 och yrkande 2 i motion 1988/89:U553.

36. beträffande *oberoende observatörers tillräde till Östra Timor*

att riksdagen förklarar yrkande 4 i motion 1988/89:U553 besvarat med vad utskottet anfört,

37. beträffande *Världsbankens inblandning i barnbegränsning i Östra Timor*

att riksdagen avslår yrkande 5 i motion 1988/89:U553,

38. beträffande *mänskliga rättigheter i Tibet*

att riksdagen förklarar motion 1988/89:U552 besvarad med vad utskottet anfört,

39. beträffande *självbestämmande för Västra Sahara*

att riksdagen förklarar yrkande 9 i motion 1988/89:U505 besvarat med vad utskottet anfört,

40. beträffande *särskild undersökning av situationen i Somalia*

att riksdagen förklarar yrkande 1 i motion U515 besvarat med vad utskottet anfört,

41. beträffande *ökat katastrofbistånd till Somalia*

att riksdagen förklarar yrkande 2 i motion 1988/89:U515 besvarat med vad utskottet anfört,

42. beträffande *mänskliga rättigheter i El Salvador*

att riksdagen avslår motion 1988/89:U544,

43. beträffande *mänskliga rättigheter i Guatemala*

att riksdagen förklarar motion 1988/89:U516 besvarad med vad utskottet anfört,

44. beträffande *mänskliga rättigheter i Chile*

att riksdagen med avslag på yrkande 9 i motion 1988/89:U543 förklarar yrkandena 7 och 8 i motion 1988/89:U543 besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 16 november 1989

På utrikesutskottets vägnar

Stig Alemyr

Närvarande: Stig Alemyr (s), Pär Granstedt (c), Evert Svensson (s), Sture Ericson (s), Maj Britt Theorin (s), Alf Wennerfors (m), Nils T Svensson (s), Inger Koch (m), Birgitta Hambraeus (c), Bertil Måbrink (vpk), Per Gahrton (mp), Viola Furubjelke (s), Kristina Svensson (s), Anneli Hulthén (s), Eva Björne (m), Maria Leissner (fp) och Håkan Holmberg (fp).

1. FN-universitet för mänskliga rättigheter (mom. 5)

Pär Granstedt och Birgitta Hambræus (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med "Vad gäller" och slutar med "i motion U505" bort ha följande lydelse:

Vad gäller frågan om ett FN-universitet för demokrati och mänskliga rättigheter instämmer utskottet i vad som anförs i motion U505. Sverige bör således tillsammans med övriga nordiska länder ta initiativ till en sådan institution. Syftet med universitetet skulle vara att sprida kunskap om hur de demokratiska organen kan byggas upp, hur fria val kan genomföras och hur skyddet för de mänskliga rättigheterna kan stärkas. Det skulle därmed ligga väl i linje med strävandena inom FN att biståndsvägen främja en utveckling av respekten för de mänskliga rättigheterna.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion U505 yrkande 10.

dels att utskottets hemställan i moment 5 bort ha följande lydelse:

5. *beträffande FN-universitet för mänskliga rättigheter*
att riksdagen med bifall till yrkande 10 i motion 1988/89:U505
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

2. Regionala MR-domstolar (mom. 7)

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Denna uppfattning" och slutar med "yrkande 10 i motion U543" bort ha följande lydelse:

Denna uppfattning att etablerande av regionala organ ankommer på regionerna själva hindrar inte, enligt utskottets uppfattning, oss i Europa från att informera om hur det europeiska systemet för skyddet av mänskliga rättigheter fungerar inkl. den europeiska domstolen. Regeringen bör verka för att en del av den informationskampanj som skall genomföras av FN:s MR-center ägnas åt önskvärdheten av att regionala MR-domstolar etableras i Asien och Afrika.

Härmed tillstyrker utskottet yrkande 10 i motion U543.

dels att utskottets hemställan i moment 7 bort ha följande lydelse:

7. *beträffande regionala MR-domstolar*
att riksdagen med bifall till yrkande 10 i motion 1988/89:U543
som mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

3. Initiativ för MR-krav vid skuldförhandlingar (mom. 8)

1989/90:UU5

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 17 börjar med "Som utskottet tidigare" och på s. 18 slutar med "yrkande 11 i motion U543" bort ha följande lydelse:

Utskottet förutsätter att regeringen kommer att fortsätta sina ansträngningar på att förmå Världsbanken att ta sitt sociala ansvar och aktualiserar frågan om att MR-krav bör ställas vid skuldförhandlingar. Utskottet konstaterar att det svenska biståndet i vissa fall använts till att lindra effekterna av strukturanpassningsprogram föranstaltade av Världsbanken eller IMF.

Härmed tillstyrker utskottet yrkande 11 i motion U543.

dels att utskottets hemställan i moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *initiativ för MR-krav vid skuldförhandlingar*
att riksdagen med bifall till yrkande 11 i motion 1988/89:U543
som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Institut för barns rättigheter (mom. 16)

Pär Granstedt (c), Birgitta Hambræus (c) och Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Ett nordiskt" och på s. 22 slutar med "motion U543" bort ha följande lydelse:

Utskottet stöder förslaget i motion U505 om ett nordiskt institut för barns rättigheter. Det skulle verksamt kunna bidra till uppföljningen av FNs barnkonvention. Institutet bör ha en fristående ställning. Det skall kunna fungera som ett fakta- och dokumentationscentrum och ett forum för samtal över gränserna i form av seminarier och kurser. Därmed skulle de såväl bli en kunskapsbank som en pådrivare i frågor som rör barns rättigheter.

Utskottet tillstyrker således yrkande 15 i motion U505 och yrkande 4 i motion U543.

dels att utskottets hemställan i moment 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *regionala institut för barns rättigheter*
att riksdagen med bifall till yrkande 15 i motion 1988/89:U505
och yrkande 4 i motion 1988/89:U543 som sin mening ger
regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Förbud mot plastkolor (mom. 23)

Pär Granstedt (c), Birgitta Hambræus (c), Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 30 börjar med "Utskottet utgår" och slutar med "motion U545" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att ett folkrättsligt förbud av denna typ av ammunition måste komma tillstånd. Regeringen bör aktivt verka för att så sker.

Härmed tillstyrker utskottet yrkande 13 i motion U505 och yrkande 3 i motion U545.

dels att utskottets hemställan i moment 23 bort ha följande lydelse:

23. beträffande *förbud mot plastkulor*

att riksdagen med bifall till yrkande 13 i motion 1988/89:U505 och yrkande 3 i motion U545 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Mänskliga rättigheter i Turkiet (mom. 27)

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att efter den del av utskottets yttrande som på s. 35 slutar med "parlamentariska församling" ett stycke av följande lydelse bort ha införts:

Den svenska regeringen bör, helst i samarbete med andra europeiska länder, ta sådana initiativ att den turkiska statens förtryck av den kurdiska folkgruppen i Turkiet kommer att behandlas i Europarådet.

dels att det stycke som på s. 35 börjar med "Med det ovan" och slutar med "motion U534 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Med det ovan anförda tillstyrker utskottet motion U504, yrkande 1 i motion U514 samt yrkande 4 i motion U534. Yrkandena 2 och 4 i motion U514 får anses besvarade med vad utskottet anfört.

dels att utskottets hemställan i moment 27 bort ha följande lydelse:

27. beträffande *mänskliga rättigheter i Turkiet*

att riksdagen med bifall till motion U504, yrkande 1 i motion U514 samt yrkande 4 i motion U534 förklarar yrkandena 2 och 4 i motion 1988/89:U514 besvarade med vad utskottet anfört,

7. Mänskliga rättigheter i Iran (mom. 31)

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 39 börjar med "Vad gäller" och slutar med "U502 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Vad gäller kravet i motion U502 att de ekonomiska förbindelserna med Iran skall upphöra till dess att Iran respekterar de mänskliga rättigheterna så tolkar utskottet detta som ett krav på att mycket stor restriktivitet i handelsförbindelserna skall iakttas så länge Iran inte respekterar de mänskliga rättigheterna.

Härmed tillstyrker utskottet yrkandena 1, 2 och 3 i motion U502, motion U526 samt den del av yrkande 7 som handlar om Iran i motion U541.

dels att utskottets hemställan i moment 31 bort ha följande lydelse:

1989/90:UU5

31. beträffande *mänskliga rättigheter i Iran*

att riksdagen med bifall till yrkandena 1, 2 och 3 i motion 1988/89:U502, motion U526 samt yrkande 7 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

8. Mänskliga rättigheter i Filippinerna (mom. 32)

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 40 börjar med "Den filippinska" och slutar med "U546 avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Den filippinska regeringen behöver ett kraftfullt internationellt stöd för att komma till rätta med de otillfredsställande övergreppen i landet. Sverige bör använda de möjligheter som finns för att ge detta stöd. Sveriges respresentant i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna kan ta upp frågan om dessa rättigheter i Filippinerna och föreslå att en rapportör särskilt granskar kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i detta land.

Utskottet tillstyrker härmed yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U546.

dels att utskottets hemställan i moment 32 bort ha följande lydelse:

32. beträffande *mänskliga rättigheter i Filippinerna*

att riksdagen med bifall till yrkandena 1 och 2 i motion 1988/89:U546 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

9. Indonesien, Östra Timor och Väst-Papua (mom. 33, 34 och 35)

Bertil Måbrink (vpk) och Per Gahrton (mp) anser

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Den svenska inställningen till den otillfredsställande situationen i Östra Timor är välkänd för den indonesiska regeringen. Vår uppfattning har under årens lopp redovisats upprepade gånger.

Utskottet vill ytterligare slå fast följande:

Den indonesiska regimen mördar inte bara på Östra Timor, där 320 000 timoreser uppges leva inom s.k. strategiska byar enligt amerikansk Vietnam-taktik. Amnesty-rapporter har också redovisat ett förfärande förtryck i Indonesien. Den ekonomiska utvecklingen är kopplad till ett starkt förtryck, där bl.a. s.k. dödsskvadroner kan härja fritt. Amnesty och andra organisationer både i och utanför landet försöker väcka omvärldens medvetande om dessa förhållanden.

På Väst-Papua pågår också ett krig som inte får särskild uppmärksamhet i Sverige, trots att den svenska Indonesien-politiken är ett direkt stöd till kriget. Där mördas och fångslas människor i stor omfattning. Motståndsrörelsen OPM uppger att ca 200 000 personer

dödat i kriget som för deras del sker med pilbågar och spjut mot den moderna indonesiska krigsmaskinens vapen. I ockupationskrigets spår följer en migration- och raspolitik där urbefolkningen beskrivs som "primitiva vildar".

Som all imperialistisk krigsföring har den till syfte att lägga under sig marknader och råvaror. Så också i detta fall. Den indonesiska övärlden och haven däremellan är stora sovande naturresurser. Så har t.ex. havet mellan Timor och Australien befunnits vara en oerhörd oljereserv, medan Papua innehåller såväl mineraler som stora regnskogar som ännu inte exploaterats. Den indonesiska politiken är naturligtvis att knäcka de folkliga kraven om självbestämmande för att kunna släppa in indonesiskt och utländskt kapital för exploatering.

Sverige har under lång tid exporterat vapen till Indonesien trots att detta rimligen enligt svensk lagstiftning inte bort kunna ske. Det bör observeras att det i detta fall inte främst är fråga om ett enskilt företag som exporterat i strid med lagen, utan det är svenska regeringar som tillåtit exporten och dessutom hävdat att det är riktigt att leverera vapen till Indonesien.

Östra Timor är fortfarande ett oavslutat kolonialt problem. Portugal har visat intresse för att medverka till att finna lösningar för Östra Timors del, eftersom avkolonialiseringen fortfarande inte är helt genomförd, utan avbröts av den indonesiska ockupationen. Därför handlar Östra Timor-frågan om att den nya regeringen (som utropades av FRETILIN) tillsammans med den forna kolonialmakten Portugal skall få möjlighet att utropa en självständig stat så som skedde i Angola och Moçambique. Enligt utskottet bör regeringen behandla denna fråga efter samma principer som man behandlat och understött dessa länders frigörelsekamp och uppbyggnad av de nya staterna. Ekonomiskt och politiskt stöd för befrielserörelserna FRETILIN och OPM bör också kunna ges på sätt som givits och ges till bl.a. ANC och PLO.

Detta måste rimligen också innebära

- att all vapenexport avbryts,
- att inga kommersiella relationer sker med stöd av biståndspengar,
- att Sverige lämnar IGGI,
- att Sverige understöder kampen för mänskliga rättigheter i Indonesien.

En demokratisk utveckling inom Indonesien underlättar självfallet en lösning av Östra Timor-frågan. Här kan Sverige arbeta på samma sätt som man gör vad gäller Sydafrika som är krigförande mot de f.d. portugisiska kolonierna, dvs. stöd till demokratiska rörelser inom och utom Indonesien.

Utskottet tillstyrker med det anförda yrkandena 1, 2, 3, 4 och 5 i motion U501 samt yrkandena 2 och 3 i motion U553.

dels att utskottets hemställan i momenten 33, 34 och 35 bort ha följande lydelse:

33. beträffande *stöd för mänskliga rättigheter i Indonesien*
att riksdagen med bifall till yrkandena 3, 4 och 5 i motion 1988/89:U501 och yrkande 3 i motion 1988/89:U553 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

34. beträffande *krav på Sveriges uträde ur IGGI*
att riksdagen med bifall till yrkande 2 i motion 1988/89:U501 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

35. beträffande *bistånd och vapenleveranser till Indonesien*
att riksdagen med bifall till yrkande 1 i motion 1988/89:U501 och yrkande 2 i motion 1988/89:U553 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

10. Mänskliga rättigheter i El Salvador (mom. 42)

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 48 börjar med "Det är utskottets" och slutar med "Esquipulas-överenskommelsen" bort ha följande lydelse:

Det är utskottets förhoppning att den dialog som inletts trots det inträffade kommer att fortsätta och att den skall leda till att de mänskliga rättigheterna börjar respekteras i El Salvador. En fredlig utveckling i landet är en grundförutsättning för att så skall ske. Den svenska regeringen har gett sitt uttryckliga stöd för Esquipulas-överenskommelsen och därmed också stött centrala delar av de politiska principer för demokrati och självbestämmande som FDR/FMLN antagit.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 48 börjar med "Med det ovan" och slutar med "motion U544" bort ha följande lydelse:

Med det ovan anförda tillstyrks motion 1988/89:U544.

dels att utskottets hemställan i moment 42 bort ha följande lydelse:

42. beträffande *mänskliga rättigheter i El Salvador*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:U544 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

Särskilda yttranden

1. Demokrati och mänskliga rättigheter i svenska biståndsländer

Alf Wennerfors, Inger Koch och Eva Björne (alla m) anför:

Långvariga biståndsinsatser i flertalet av de länder som i dag tar emot svenskt bistånd har i mycket ringa utsträckning lett till en utveckling av demokratin i mottagarländerna. Detta är en konsekvens av att de blivit mottagarländer mer på grund av den socialistiska politik de fört än på grund av de möjligheter de skapat för en

utveckling som syftar till mångfald och pluralism. Övergrepp mot de mänskliga fri- och rättigheterna förekommer i många av mottagarländerna för svenskt bistånd.

Det är av utomordentligt stor vikt att de svenska biståndsinsatserna blir ett tydligt stöd för respekten för de mänskliga fri- och rättigheterna och inte bara blir ett stöd till formella deklarationer från regimer i mottagarländer.

Riksdagen bör enligt vår mening anvisa ett särskilt anslag för demokratiutveckling i samarbetsländerna.

Vi anser att ett svenskt bistånd bör präglas av en medveten strategi i syfte att stödja en demokratisk utveckling. Vi anser att utvecklingen av demokrati i våra samarbetsländer bör följas och utvärderas av en särskild parlamentarisk kommission.

Kommissionen bör genom årliga rapporter följa utvecklingen i resp. land och hur de biståndspolitiska målen nås.

2. Institut för mänskliga rättigheter

Alf Wennerfors, Inger Koch och Eva Björne (alla m) anför:

Vi vill erinra om att vi i vår biståndsmotion till innevarande års riksdag föreslagit inrättandet av ett särskilt, fristående institut för främjande av mänskliga rättigheter.

Ett sådant institut borde bedriva forskning om och nära följa utvecklingen av mänskliga rättigheter i olika länder. Vi anser att det skulle vara en stor tillgång när det gäller att utarbeta fristående och opartiska rapporter om situationen för mänskliga rättigheter och utveckling av demokratin i de u-länder med vilka vi samarbetar. Institutets rön skulle kunna vara till nytta för båda parter i biståndsdialogen.

